CORONA VIRTVTVM PRINCIPE DIGNARVM,

Ex varijs Philoſophorum, Hiſtoricorum, Oratorum, & Poetarum floribus contexta, & concinnata,

In vſum D. CAROLI *Magnæ Britanniæ, & Hiberniæ Principis* Illuſtriſſimi, Cornubiæ, Eboraci, *& Albaniæ Ducis.*

Cui adiuncta ſunt de vita, & virtutibus duorum ANTONINORVM, PII, & MARCI maximè memorabilia è varijs hiſtoricis excerpta.

LONDINI,
Apud *Ioannem Billium* .1613.

Demetr. Philoſ. in Sen. 7. de Benef.

Plus proderit, ſi pauca præcepta ſapientiæ teneas, ſed illa in promptu tibi, & in uſu ſint, quam ſi multa quidem didiceris; ſed illa non habeas ad manum.

IL LVSTRISSIMO PRINCIPI.

MVLTA in te, Princeps Illustrissime, excelsæ ac præclaræ indolis indicia lubens & gratulabundus agnosco: ingenium præstans, generosum animum, candorem & benignitatem vel in ipso tuo vultu elucentem. Sed quæcunque adhuc in te laudari possunt virtutum igniculi aut semina potius, quàm virtutes existimentur. Nam ipsæ vt in te floreant, fructusq; suos proferant, matureſcente tibi cum ætate iudicio, & diligenti animi cultura cum gratia cælesti coniuncta opus est. Neque vero desunt,

qui eundem diligenter extolant. Nam præter eos, quorum fidei ac prudentiæ educandi & instituendi tui cura demandata est (qui summa cum laude suo munere funguntur) Patris tui Sereniſſimi tam voce, quam ſcripto te monita erudiunt: præſertim vere aureus ille liber de Regno, tanto Rege authore dignus: qui quanti paſſim ab omnibus fiat, eiuſdem in plures linguas verſio, & frequens editio ſatis ſuperque teſtatur.

Poſt illum ego ſi tibi in hoc genere meum aliquid offerrẽ, næ & impudens & imprudens optimè actum agerem peſſimè, meo; cunctis meritò deridendum propinarem.

Cæterùm cum ad virtutem in te promouendam o-

peram

peram quoque meam conferre cupiam, nec de meo quicquam te dignum mihi ſuppetat, virtutum Principe dignarum coronam, è varijs optimorum authorum floribus in vſum tuum contextam & concinnatam tibi offero.

Cui maximè memorabilia de vita & moribus duorum Principum (quorum alter alteri, vt in Imperio, ſic in omni virtutum genere ſucceſſit) attexere viſum eſt operępretium; vt vnà & monitis, & exemplis erudiri poſſis.

E ſacris literis, & Patrum ſcriptis quæ huc faciunt Theologis excerpenda relinquo; cum ipſe ſacra illotis (quod aiunt) manibus attingere non auſim.

Quod ſi virtutem Principi

tantopere commendent tam ſententijs ſuis, authores hic citati, quàm exemplo Principes à me commemorati, vtrique fere omnes non niſi naturæ ac rationis lumine illuſtrati, quanto ſtudio Princeps, cui Religionis etiam Chriſtianæ lux affulſit, virtutem par eſt amplectatur? Vnde operam hãc meam tibi ad virtutem incitamento aliqua ex parte futuram ſpero. Hanc vero, & quamuis aliam grati animi ſignificationem debere me profiteor cùm Patris tui ſereniſſimi in me fauori, ac de me iudicio (qui octodecim abhinc annis me in familiam Aulicam admiſſum, & benigne ſubleuatum poſtea & Illuſtriſſimo tuo fratri felicis memoriæ, & tibi ipſi in ſtudijs aliquam

operam

operam nauare voluit) tum etiam tuæ in me ab infantia tua perpetuæ benignitati. Si opella hæc mea ad animi tui cultum vſui tibi fuerit, & tibi, & Reip. magnopere gratulabor. Faxit Deus vt votis meis ſucceſſus reſpondeat, & vt virtute, ac felicitate Principum optimo & feliciſſimo cuique par euadas.

Celſitudini tuæ,

Æternùm deuinctus ac deuotus famulus, & cliens

GVALTERVS QVINNVS.

Eidem Illuſtriſſimo Principi.

FLoribus è varijs, en, hæc tibi texta corolla eſt,
CAROLE, Regnorum ſpeſq;, decuſq; trium.
Hac redimitus eris virtutum inſignis honore;
Quæ cumulent varijs teque, tuoſq; bonis.
Teque hæc ſi decoret nunc ætui in flore corona;
Regali ornabit Laurea iuncta viram.

Ad Lectorem.

ERVNT *fortaſsis qui ſuper-vacuam operam hanc meam, poſt illud à* IVSTO LIPSIO *in hoc ipſo genere ingenio, iudicio, & doctrina ſingulari Politicorum elaboratum opus, exiſtimabunt. Nam & illum dicent de virtute Principis egiſſe. Egiſſe quidem agnoſco, ſed vt de vna tantum parte politicorum: ac proinde viſum illi ſatis, ſi pauca tantum libaret ex varijs authoribus, quæ virtutem Principi cõmendarent. Cum autem quod illi perexigua*

igua pars argumenti fuerit totum mihi ſit, danda fuit opera, vt vberius, ac pleniori (quod aiunt) manu flores hinc, inde legerem in vſum Principis noſtri virtutũ documentis diligentius erudiendi. Quid hac in re præſtiterim aliorum eſto iudicium. Quòd autem non de virtute tantum, ſed etiam de vitio in genere egerim, cum de ſingulis tantum virtutibus, nõ de vitijs ſeorſum agam, ratio eſt, quod materiam ad prius illud vtcunq; præſtandum authores mihi ſuppeditaverint, ad poſterius hoc non item. Nec etiam appoſite, aut concinne de ſingulis virtutibus agere potui, quin &

con-

coniunctim cum illis de vitijs mihi fuerit agẽdum. De meo nihil niſi connexiones, tanquam Cæmentum quoddam, ad vinciendas inter ſe Authorum ſententias adhibui, eaſq; quàm potui parciſſimè, operam dans vbicunq; commodè licuit, vt id Authores ipſi facerent. Græcorum ſententias duntaxat latine redditas latinis attexui; cum & breuitati ſtuderem, & ad eum quem propoſui mihi finem id ſufficeret. Is autem non alius eſt, quàm Principis noſtri, in eoq; Reip. bonum: quod vtriq; mecum à Deo precatus, Vale.

Coronæ huius Capita.

DE virtute in genere. Pag. 1.
De Vitio in genere. p. 16.
De Religione. p. 32.
De Prudentia. p. 38.
De Iustitia. p. 64.
De Clementia. p. 76.
De Fide. p. 89.
De Modestia. p 96.
De Liberalitate. p. 107.
De Temperantia. p. 115.
De Fortitudine. p. 126.

CORONA VIRTVTVM PRINCIPE DIGNARVM.

De Virtute in genere.

PRincipem, qui, quò alijs maior eſt, eò melior eſſe debet, ad virtutem amplectendā meritò inuitent cùm virtutis ipſius præſtantia & pulchritudo, tum etiam felicitas illi, ac ſubditis ei populis inde proueniens.

Quod ad præſtantiam virtutis attinet: *Virtus eſt proprium hominis bonum.* Tac. 5. hiſt.

Sen. ep. 71. Immo vero & *vnum bonum est virtus : nullum certe sine virtute : & ipsa virtus in parte nostri meliori, id est rationali, posita est.*

Idem ep. 76 Vnde *validiorem animum, & excelsiorem, & ampliorem facit virtus.*

Auth. ad Heren. *Solaq; virtus in sua potestate est : omnia præter eam subiecta fortunæ dominanti.*

Salust. Catil. Etiam *diuitiarum & formæ gloria fluxa, atq; fragilis est : virtus clara æternaq; habetur.*

Plaut. Amphit. Quamobrem *virtus omnibus rebus anteit profecto.*

Cic. de Amic. Pulchritudo etiam virtutis ex eo patet, quod *virtute nihil amabilius sit; nihil quòd magis alliciat homines ad diligendum ; quippe cum propter virtutem, & probitatem eos etiam, quos nunquam vidimus, quodammodo diligamus.*

Sen. 4. de Benefic. Quinetiam *placet suapte natura, adeoq; gratiosa virtus est, vt insitum etiam sit malis probare meliora.*

Merito igitur

Horat 3, car. od. 2. *Virtus repulsæ nescia sordidæ*
Intaminatis fulget honoribus.

Ad

Ad felicitatem Principis ipſius quod attinet.

Omnia adſunt bona, quem penes eſt virtus. Plaut. Amphit.

Si diuitias ſpectet; *quanti eſt æſtimanda virtus, quæ nec eripi, nec ſurripi poteſt, neq; naufragio, neq; incendio amittitur, nec tempeſtatum, nec temporum permutatione mutatur, qua præditi qui ſunt ſoli ſunt diuites: ſoli enim poſident res & fructuoſas, & ſempiternas.* Cic. Parad. vlt.

Si delectationem & tranquilitatem animi; *maior eſt virtutis iucunditas, quàm voluptas, quæ percipitur ex libidine & cupiditate.* Cic. 3. act. in Ver.

Sola enim *virtus præſtat gaudium perpetuum, & ſecurum.* Sen. ep. 27.

——*Semita certe*
Tranquillæ per virtutem patet vnica vitæ. Iuuen. Sat. 10.

Si decus, & gloriam; *gloria virtutem tanquam vmbra ſequitur.* Cic. 1. Tuſc.

——*Et famam extendere factis*
Hoc virtutis opus. Virg. 10. Aeneid.

Si bonorum externorum affluentiàm: *quæ homines arant, nauigant, ædificant virtuti omnia parent.* Saluſt. Catil.

Cic. de Amic. Deniq; *ſi quod optimum maximumq; eſt id volumus adipiſci, virtuti opera danda eſt, ſine qua nullam rem expetendam conſequi poſſumus.*

Subditorum etiam cauſa virtus eſt Principi amplectenda.

Seneca 2. de Clem. *Nam a capite bona valetudo. Inde omnia vegeta ſunt, atque erecta, aut languore demiſſa.*

Xenoph. in memorab. Socr. Nam *Rex eligitur, non vt ſeſe moliter curet, ſed vt per ipſum y qui elegerunt bene beateq; agant.*

Cic. de Rep. Et *moderatori Reip. beata ciuium vita propoſita eſt, vt ea opibus firma, copys locuples, gloria ampla, virtute honeſta ſit.*

Plin. Paneg. Hinc Traianus, *non aliter pro ſe vota publica ſuſcipi voluit, quam ſi bene Remp. & ex vtilitate omnium rexiſſet.*

Spart. in Hadr. Et eiuſdem ſucceſſor *Hadrianus in concione & ſenatu ſæpe dixit, ita ſe Remp. geſturum, vt ſeret populi rem eſſe, non propriam.*

Sen. Conſol. ad Polyb. Talem ſe reipſa præſtat bonus princeps.

Omnium enim *ſomnos illius vigilantia defendit, omnium otium illius labor,*

labor, omnium delicias illius industria, omnium vacationem illius occupatio.

Illius verò *Principis magnitudo stabilis fundataq; est, quem omnes tam supra se esse quam pro se sciunt.* Ibidem.

Quo circa

Tu ciuem, patremq; geras: tu consule cunctis,
Non tibi: nec tua te moueant sed publica vota. Claud. 4. Consul. Honor.

Exemplo etiam suis princeps præcat.

Nec enim tam imperio subditis opus, quàm exemplo. Plin. Paneg.

Nam quales in Rep. Principes sunt, tales reliqui solent esse ciues. Cic. epist. 3. ad Lent.

Etiam *obsequium in Principem, & æmulandi amor validiora quàm pœna ex legibus, aut metus.* Tacit. annal.

Et *recte facere Princeps suos faciendo docet.* Vell. lib. 2.

Siquidem *flexibiles quamcunque in partem ducimur a Principe, atque (vt ita dicam) sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus, quod frustra speraverint dissimiles; eoq; obsequij cõtinuatione peruenimus, vt propè omnes homines vnius moribus* Plin. Paneg.

viuamus. Porro non tã sinistre constitutum est, vt, qui malum Principem possumus, bonum nõ possimus imitari.

Itaque

Senec. Thyest. *Rex velit honesta: nemo non eadem volet.*

Et

Claud. 5. Consul. Honor. *——— Componitur orbis*
Regis ad exemplum: nec sic inflectere sensus
Humanos edicta valent, quàm vita regentis.

IAm monendus est Princeps de ijs quę virtuti inserendę, & augendæ inseruiunt: cuiusmodi est primum recta educatio.

Sen de Mor. Nam *educatio, & disciplina mores facit, & id sapit vnusquisq; quod didicit.*

Senec. 2. de Ira. *Educatio* verò *maximam diligentiam, plurimumque prosituram desiderat: facile est* enim *teneros adhuc animos componere: difficulter reciduntur vitia, quæ nobiscum creuerunt.*

Plutar. in Moral. Nam *vt terra, quò melior est natura, hoc magis corrumpitur, si negligatur: ita ingenia, nisi recte excolantur,*

tur, quò ſunt feliciora, eo pluribus vitijs obducuntur.

Itaque *vt Agricolæ vallos apponunt arbuſculis, quo recte creſcant: ita qui inſtituit addat monita, & præcepta ingenijs ſalubria, ne deflectant in vitium.* Ibidem.

Facile enim *tenera conciliantur ingenia ad honeſti, rectiq; amorem.* Sen.ep.90.

Generoſa vero *indoles, ſi accedat inſtitutio, magno bono eſt patriæ: ſin ad vitium degeneret, magnum adfert malum* Plutar in Themiſtoc.

Et ſane *ſtudia, quæ ſunt in adoleſcentia, tanquam in herbis, ſignificant quæ virtutis maturitas, & quænam fruges induſtriæ ſint futuræ.* Cic. pro Calio.

Nam *in optimis quoque, antequam erudias, virtutis materia, non virtus eſt.* Sen.ep.90.

Doctrina ſed vim promouet inſitam,
Rectiq; cultus pectora roborant. Horat.4. Car. Od.4.

Ergo

——Nunc adbibe puro Horat.1.ep.2
Pectore verba, puer, nunc te melioribus offer.
Quo ſemel eſt imbuta recens ſeruabit odorem
Teſta diu.

Perſ. Sat. 3. *Vdum & molle lutum es; nunc, nunc properandus, & acri fingendus ſine fine rota.*

VIrtutem etiam in adoleſcente promouet labor & diligentia.

Sen. de vita Beata. *Nulla enim eſt ſine labore virtus.*

Cic. de Amic. *Nam ſi laborem fugimus, virtus fugienda eſt, quæ neceſſe eſt vt cum aliquo labore res ſibi contrarias aſpernetur & oderit; vt bonitas malitiam, temperantia libidinem, ignauiam fortitudo.*

Cato Mai. apud Gell. l. 6 *Sed cogitate cum animis veſtris: ſi quid vos per laborem recte feceritis, labor ille cito recedet à vobis, beneſactum à vobis dum viuitis non recedet. At ſi qua per voluptatem nequiter feceritis, voluptas cito abibit, nequiter factum illud apud vos ſemper manebit.*

Liu. lib. 4: Etiam *labor & voluptas diſſimillima natura ſocietate quadam naturali inter ſe iunguntur.*

Sen. ep. 31. Et *generoſos animos labor nutrit.*

Hinc

Lucan. lib. 9. *Lætius eſt, magno quoties ſibi conſtat, honeſtum.*

Itaque

Qui

Qui cupit optatam curſu contingere metam,
Multa tulit, fecitq; puer, ſudauit, & alſit. Horat.

Et *qui è nuce nucleos eſſe vult, frangit nucem.* Plaut. Curcul.

——Nam nil ſine magno
Vita labore dedit mortalibus. Horat. 1. Sat. 9.
Nec eſt ad aſtra mollis è terris via. Senec. Herc. Fur.

Et

Virtutem voluere dÿ ſudore parari: Lucil. & Heſiod. apud Stob.
Arduus eſt ad eam longuſque per ardua tractus;
Aſper & eſt primùm: ſed vbi alta cacumina tanges,
Fit facilis quæ dura prius fuit inclita virtus.

Quamuis autem *difficilia quæ pulchra.* Adag.

Attamen *volenti nil difficile.* Adag.

Et ſane *facilis eſt ad beatam vitam via: imite modo bonis auſpicys, ipſis dys bene iuuãtibus. Multo difficilius eſt facere quæ facitis. Quid enim quiete otioſius animi? quid ira laborioſius? quid clementia remiſſius? quid crudelitate negotioſius? Vacat pudicitia: libido occupatiſſima eſt. Omnium* Senec. 2. de Ira.

nium denique virtutum tutela facilior eſt: vitia magno coluntur.

CONſuetudo autem recte agendi laborem minuit, & virtutem auget.

Liu.35. *Conſuetudine leuior labor fit.*

Cic.2. Tuſc. Et *ferre laborem, contemnere vulnus conſuetudo docet.*

Petron.Sat. Etiam *poteſt bouem ferre, qui vitulum ſuſtulerit.*

Cic.Offic. *Nil* vero *magna laude dignum ſine vſu exercitare, & ſine experientia perficere poſſumus.*

Curt.6. *Feritatem* etiam *mitior conſuetudo permulcet.*

Saluſt.Iugurt. *Et illi qui omnem ætatem in optimis artibus egit, benefacere ex conſuetudine in naturam vertit.*

Pacat.Paneg.ad Theodoſ. *Gaudent diuina perpetuo motu; & iugi agitatione ſe vegetat animus.*

Cic.2. Offic. *Virtutis enim laus omnis in actione conſiſtit.*

Sen.ep.94. Et *pars virtutis diſciplina conſtat; pars exercitatione. Et diſcas oportet, & quod didiciſti agendo confirmes.*

Idem ep.90. Nam *virtus non contingit niſi animo inſtituto, & edocto, & ad ſummum aſſidua exercitatione perducto.*

Nil

——*Nil conſuetudine maius;* Ouid. Art. 2.
Quam tu dum capias, tædia nulla fuge.

——*Primò taurus detrectat aratra;* Propert. 2.
Poſt venit aſſueto mollis ad arua iugo. Eleg. 3.

——*Adeo à teneris aſſueſcere multum eſt.* Virgil. 2. Georg.

Ergo *quod male fers, aſſueſce, feres.* Ouid. 2. Art.
——*Nam morem fecerit vſus.* Idem. Met. 2.

AD virtutem etiam augendam, & conſeruandam multum facit bonorum ſocietas & conuerſatio.

Nam *nulla res magis animis honeſta induit, dubioſq; & in prauum inclinabiles reuocat ad rectum, quam bonorum virorum conuerſatio. Paulatim enim deſcendit in pectora, & vim præceptorum obtinet frequenter audiri, adſpici frequenter.* Sec. ep. 94.

Et *ſi quid in aliquibus ex ſordida conuerſatione ſeruile eſt, bonorum conuictus excutiet.* Idem ep. 35.

Vt autem *in peſtilentia cauendum eſt, ne corruptis iam corporibus, & morbo flagrantibus aſſideamus, quia pericula trahemus, afflatuque* Idem de Tranquil.

ipſo

ipso laborabimus : ita in amicorum legendis ingenijs, dabimus operam, vt quàm minime inquinatos assumamus.

Idem 3. de Ira. Enim vero *non tam valetudini prosuit vtilis regio, & salubrius cœlum, quàm animis parum firmis in turba meliorum versari.*

Ergo

Iuuen. Sat. 2 *Aspice quid faciant commercia.*

Senec. ep. 7. Et *cum his versare, qui te meliorem facturi sunt.*

Cic. 3. Act. in Ver. *Nec ad amicitiam tuam facilioremaditum habeat nequitia, & audacia, quam virtus, & integritas.*

Comin. c. 33. *Nullum autem maius indicium bonæ mentis Princeps potest ostendere, quàm vt adiungat sibi viros virtute, & fama celebres, ysque familiariter vtatur. Nam omnes statim iudicabunt eum talem esse, quales ij qui apud illum.*

ALit quoq; virtutẽ in animo generoso amor laudis, & gloriæ.

Cic. pro Arch. Poet. *Trahimur* enim *omnes laudis studio; & optimus quisq; maxime gloria ducitur.*

Val. Max. 2. cap. 6. Et sane, *virtutis vberrimum alimentum est honos.*

Nam

Nam *vbi gloriam dempſeris, ipſa per ſe virtus amara atque aſpera eſt.* Saluſt. ad Cæſ.

Et *contemptu famæ contemnuntur virtutes.* Tacit. 4. Annal.

Recte igitur dicebat Cato, *eos à iuuentute virtutem auferre, qui virtutem honore fraudarent.* Apud Plut. in Apophth.

Etiam *pueri afficiuntur lætitia, cum vicerint. Vt pudet victos? vt ſe accuſari nolunt? quàm cupiunt laudari? Quos illi labores non perferunt, vt æqualium principes ſint?* Cic. 3. de Fin.

Themiſtocli vero, *quem Miltiadis trophæum non patiebatur* (vt ipſe dicebat) *aut dormire, aut ceſſare, gloriæ ſtudium excuſſit amorem voluptatum, clauum* (vt aiunt) *clauo.* Plutarch. in Apoph.

Et *Scipio Africanus Socraticum Xenophontem in manibus ſemper habebat; cuius in primis laudabat illud, quod diceret eoſdem labores non æquè eſſe graues Imperatori, & militi; quòd ipſe bonos laborem Imperatorum faceret leuiorem.* Cic. 2. Tuſc.

Arripuit, traxitque virum, fax mentis honeſtæ,
Gloria. Sil. Ital. 6.

lau-

Ouid. 2. de pont. ——*Laudataque virtus*
Creſcit; & immenſum gloria calcar habet.

Propert. l. 2. *Magnum iter aſcendo: ſed dat mihi gloria vires:*
Non iuuat ex facili lecta corona iugo.

AD virtutem etiam excitatur Princeps virorum illuſtrium, maiorum præcipue ſuorum exemplis.

Senec. ep. 6. Nam *longum iter eſt per præcepta: breue, & efficax per exempla.*

Plutarch. in Timol. Igitur *tanquam in ſpeculo orna, & compone vitam tuam ad alienas virtutes.*

Val. Max. l. 2 *Maiores natu in conuiuijs ad tibias egregia ſuperiorum opera carmine comprehenſa pangebant, quò ad ea imitanda virtutem iuuenum alacriorem redderent.*

Cic. pro Rab. *Hoc autem generi hominum prope à natura datum eſt, vt qua in familia laus aliqua floruerit, hanc fere qui ſunt eius ſtirpis cupidiſſime proſequantur.*

Plin. Iun. lib. 5. ep. 4. *Honeſtiſſimum enim eſt maiorum veſtigia*

vestigia sequi, si modo recto itinere præcesserint.

Hinc Æneas Ascanium suum sic hortatur.

Disce, puer, virtutem ex me, verumq; laborem. Virg. 2. Aeneid.

Et alibi:

Ecquid in antiquam virtutem, animosque viriles Idem 3. Aen.

Et pater Æneas, & auunculus excitat Hector?

DE

DE VITIO IN GENERE.

Virtus est vitium fugere:

Horat. 1. epist. 1.

Nde, vt Princeps illius fiat compos, ab huius contagione necesse est diligētissime sibi caueat. Quamobrem cum oppositа iuxta se posita magis eluceſcant, eodem ordine ac modo, quo de virtute actum est, de vitio agetur: Et primo quidem loco de illius deformitate, ac de infelicitate, quæ tum in Principem, tum in Remp. ab eodem deriuatur.

Ouid. 3. de Offic.

Quod ad vitij deformitatem attinet; *an est vllum maius malum turpitudine? quæ si in deformitate corporis habet aliquid offensionis, quanta illa deprauatio, & fœditas turpificati animi debet videri?*

Boet. 1. de consol. pros. 4.

Quinetiam vitiosi, tametsi humani corporis speciem seruent, in belluas tamen animorum qualitate mutãtur.

Vitiosi

Vitioſi autem Principis ipſius infelicitas ex eo patet, quod *quẽadmodum cum virtute omne vitæ genus moleſtiæ expers eſt, & iucundum: ita vitium iis etiam, quæ ſplendida videntur, & pretioſa, & venerandi, ſi admiſceatur, moleſta facit, & faſtidioſa, & ingrata poſſidentibus.* Plutarch. de Virt. & Vitio

Quamobrem.

Nemo malus felix. Iuuen Sa. 4.

Et improbo nemini bene eſſe poteſt; Cic. Parad.

Aut in Regno: namque

——vbi non eſt pudor,
Nec cura iuris, ſanctitas, pietas, fides,
Inſtabile Regnum eſt. Sen. Thyeſt.

Aut in fama: Siquidem

Perlucet omne Regiæ vitium domus. Sen. Agam.

Et

Omne animi vitium tantò conſpectius in ſe
Crimen habet, quantò maior qui peccat habetur. Iuuen. Sat. 8.

Vnde malorum Regum infamia, atque odium ſæculis tradatur. Sen. 1. de Clem.

Aut in vita: *Tàm multis enim, periculis petetur, quàm multorum ipſe periculum eſt.* Sen. 1. de Clem.

Nec

Ibidem. *Nec illas ipſas manus, quibus ſe commiſit, ſecurus adſpiciet.*

Tac.1. hiſt. Et *Neronem, longa Cæſarum ſerie tumentem, non Vindex cum inermi prouincia, aut Galba cum vna legione, ſed ſua immanitas, ſua luxuria ceruicibus publicis depulerunt.*

Aut denique in pectore,& conſcientia:

Saluſt.Cat. *Animus* enim *impurus, dijs hominibuſque infeſtus, neque vigilijs, neq; quietibus ſedari poteſt.*

Infelicitatem hanc literis ſuis ad Senatum Tiberius (alioqui ſummus ſimulandi,& diſſimulandi artifex) haud diſſimulanter, cogente conſcientia, ſic expreſſit.

Tacit.6. Annal. *Quid ſcribam vobis, patres conſcripti; aut quomodo ſcribam; aut quid omnino non ſcribam; hoc tempore, dij me deaque peius perdant, quàm perire quotidie ſentio, ſi ſcio?*

Adeò, facinora, atq; flagitia ſua ipſi quoq; in ſupplicium verterant.

Neq; fruſtra præſtantiſſimus ſapientiæ firmare ſolitus eſt; ſi recludantur tyrannorum mentes, poſſe aſpici laniatus, & ictus, quando, vt corpora verbe-

verberibus, ita ſæuitia, libidine, malis conſultis animus dilaceretur.

Quippe Tiberium non fortuna, non ſolitudines protegebant, quin tormenta pectoris, ſuaſq; ipſe pœnas fateretur.

Quamobrem

——Hos tu
Euaſiſſe putes, quos diri conſcia facti Iuuen. Sat. 13.
Mens habet attonitos, & ſurdo verbere cædit,
Occultum tortore animo quatiente flagellum?

Itaque

Magne pater diuûm, ſæuos punire tyrannos Perſ. Sat. 3.
Haud alia ratione velis, cum dira libido
Mouerit ingenium feruenti tincta veneno;
Virtutem videant, intabeſcantque relicta.

VItia Principum infelices etiam ſubditos reddunt:

Nam:

Quicquid delirant Reges, plectuntur Achiui. Horat.

Et

Et

Lucan.3. ——*Procerum motus hæc cuncta ſequuntur:*
Humanum paucis vivit genus.
——*Nec vulgi cura tyrannis,*
Val.Flac.5. *Dum ſua ſit modo tuta ſalus.*
Argon. *Cupiditatibus etiam & vitijs Prin-*
Cic.1.de Leg. *cipum inſici ſolet civitas.*
Plin.4.ep.22 *Et vt in corporibus, ſic in imperio grauiſſimus eſt morbus, qui à capite diffunditur.*

Cic.1.de Leg. *Nec ſolùm vitia concipiunt ipſi Principes, ſed ea infundunt in civitatem: neque obſunt ſolùm quòd ipſi corrumpuntur, ſed etiam quòd corrumpunt: pluſq; exemplo, quam peccato nocent.*

Quint.de Clam.4. Nam, *hæc eſt conditio Principum, vt quicquid faciunt præcipere videantur.*

Vnde

Iuuen.Sat.13 ——*velocius & citius nos*
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cum ſubeant animos authoribus.

Et

Claud.5. Conſul Honor. *Mobile mutatur ſemper cum Principe vulgus.*

Itaque Princeps ſibi caueat à vitijs

vitijs præſertim grauioribus.

Nam vitijs nemo ſine naſcitur : optimus ille eſt,
Qui minimis vrgetur. Horat 1. Sat. 3.

HIc vero monendus eſt Princeps vt ſibi caueat ab ijs rebus, quæ virtuti plurimùm obſtant, quæque vitia gignunt & alunt: huiuſmodi ſunt primo praui affectus, & cupiditates.

Cupiditates verò ſunt inſatiabiles, quæ non modò ſingulos homines, ſed vniuerſas familias euertunt, totam etiam labefactant Remp. Ex cupiditatibus odia, diſſidia, ſeditiones, bella naſcuntur. Cic. 1. de Fin.

Nec hæ ſeſe foris ſolùm iactant, nec tantùm in alios cæco impetu incurrunt, ſed intus etiam animis incluſæ inter ſe diſſident, & diſcordant.

Itaque

Tu licet extremos latè dominere per Indos,
Te Medus, te mollis Arabs, & Seres adorent :
Si metuis, ſi praua cupis, ſi duceris ira, Claud. 4. Conſul. Honor.

Ser-

Seruitij patiere iugum; tolerabis iniquas
Interius leges: tunc omnia iure tenebis,
Cum poteris rex esse tui.

Cic. pro Sylla. Et sanè *Regium est ita viuere, vt non modo homini nemini, sed ne cupiditati quidem vlli seruias.*

Cic. in Parad. *Nam cui tandem libero imperabit, qui non potest cupiditatibus suis imperare? Refrænet primum libidines, spernat voluptates, iracundiam teneat, coerceat auaritiam, cæteras animi labes repellat: tum alijs incipiat imperare, cum ipse improbissimis dominis, dedecori, aut turpitudini parere desierit. Dum quidem his obediet, non modo Imperator, sed liber omnino habendus non erit.*

Senec. de Tranquil. *Non sunt igitur cupiditates in longinquum mittendæ; sed in vicinum illis egredi permittamus, quoniam includi ex toto non patiuntur.*

SEd vt à consuetudine vitiosa tibi caueas, & ne prauorum affectuum, ac vitiorum mancipium fias;

Prin-

Principijs obſta: ſero medicina paratur, Ouid.1.Re. med.
Cum mala per longas conualuere moras.

Nam omne malum naſcens facile opprimitur: inueteratum fit plærumque robuſtius. Cic.Philip.5

Vnde

Helleborum fruſtra, cum iam cutis ægra tumebit, Perſ. Sat.3.
Poſcentes videas: venienti occurrite morbo.

Nam *affectus frequentes, neglectiq; fecere morbum; ſicut diſtillatio vna, nec adhuc in morem adducta tuſſim facit; aſſidua & vetus phthiſin.* Senec.ep.75

Vnde animus, ſi in iram, amorem, alioſq; ſe proiecit affectus, non permittitur reprimere impetum. Rapiat illum oportet, & ad imum agat ſuum pondus, & vitiorum natura proclinis. Sen.1.de Ira.

Itaq; in primis finibus hoſtis arcēdus eſt. Nam cum intrauit, & portis ſe intulit, modum à captiuis non accipit. Ibidem.

Hinc *facilius eſt excludere perniciosa, quam regere; & non admittere, quam admiſſa moderari.* Sen.1.de Ira.

Cum enim ſe in poſſeſsione poſuerunt, potentiora rectore ſunt, nec recidi Ibidem.

cidi ſe, minuiue patiuntur. Deinde ratio ipſa, cui frena traduntur, tamdiu potens eſt, quamdiu diducta eſt ab affectibus.

Si miſcuit ſe illis, & inquinauit, non poteſt continere quos ſubmouere potuiſſet.

Pub. Min. Enimuero *grauiſſimum eſt Imperium conſuetudinis.*

Curt. lib. 5. Et *conſuetudo eſt naturâ potentior.*

Cic. de Leg. Agr. Nam *non ingeneranter hominibus mores tam a ſtirpe generis, & ſeminis, quã ex ijs rebus, quæ ab ipſa natura loci, et à vitæ cõſuetudine ſuppeditãtur.*

Cic. de Leg. Vnde *corrupte la malæ conſuetudinis igniculi extinguuntur à natura dati, exoriunturq; & confirmantur vitia contraria.*

ERgo quia vitioſam conſuetudinem parit negligentia & otium.

Hor. 3. Sat. 3 ——*deniq; teipſum*
Concute, num tibi quæ vitiorum
inſeuerit olim
Natura, aut etiam conſuetudo mala: Namq;
Neglectis vrenda filix innaſcitur agris.

Et

Et

Fertilis, assiduo si non renouetur aratro, — Ouid. 5. Trist. El. 12.

Nil nisi, cum spinis, gramen habebit, ager.

Etiam

Cernis vt ignauum corrumpunt otia corpus; — Idem 1. de Pont.

Et capiant vitium, ni moueantur, aquæ.

Et sane *res est disciplinæ inimicissima otium.* — Vel. lib. 2.

Næ igitur illi falsi sunt, qui diuersissimas res pariter expetant, ignauiæ voluptatem, & præmia virtutis. — Saluſt. Iugurt.

Natura enim humana sicut duris laboribus instruitur; ita per otia torpentia fatuatur. — Cassiod. 1. ep. 39.

Nam

——*variam semper dant otia mentē.* — Lucan. 1.

Et *otium est viui hominis sepultura.* — Sen. ep. 82.

Denique

Otium Reges prius, ac beatas
——*perdidit vrbes.* — Catul. od. ad Lesb.

PORro ne conuersatio, & conuictus improborum nocere possit.

Cic. in Orat. *Magni interest, quos quisq; audiat quotidiè domi, Quibuscum loquatur a puero.*

Parum. Mænand. *Nam corrumpunt bonos mores colloquia praua.*

Præcipue

Virg. 3. Georg. *Dum faciles animi iuuenum, dum mobilis ætas.*

Sen. Thyest. Nam *peiora iuuenes facilè præcepta audiunt.*

Quint. lib. 1. *Natura* enim *tenaciſſimi ſumus eorum, quæ a pueris diſcimus: Et hæc ipſa magis pertinaciter hærent, quæ deteriora ſunt.*

Ergo

Iuuen. Sat. 14 *Nil dictu fœdum, viſuq; hæc limina tangat,*
Intra quæ puer eſt: procul hinc, procul inde puellæ
Lenonum, & cantus pernoctantis Paraſiti.
Maxima debetur puero reuerentia: ſi quid
Turpe paras, pueri ne tu contempſeris annos.

Amm. Marcel. 22. *Plures* autem *exemplis, quam peccandi licentia lædunt.*

Plutarch. Vnde *imprudentes etiam vitia eorum imitamur, quibuſcum viuimus.*

Et

Et balbutire discit, quisquis assidno cum balbo vivit. Alex. Aphrod.

Ita etiam sumuntur a conuersantibus mores: &, vt quædam in contactos corporis vitia transiliunt; ita animus mala sua proximis tradit. Sen. ep. 41.

——Quoniam dociles imitandis
Turpibus, & prauis omnes sumus. Iuuen. Sat. 14

Itaque

Si damnosa patrem iuuat alea, ludit et hæres Ibidem.
Bullatus, paruoq; eadem mouet arma fritillo.

——Vnus, & alter
Forsitan hæc spernant iuuenes, quibus arte benigna, Ibidem.
Et meliore luto finxit præcordia Titan.
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.

SEd nullius mali cõtagio Principem magis lædit, quam *adulatio, vitiorum altrix.* Amm. Marcel. lib. 20.

Semper enim *magnæ fortunæ comes est adulatio.* Vell. lib. 2.

Tacit. 2. Annal. Et *quibuſdam omnia Principum honeſta atque inhoneſta laudare mos eſt.*

Arqui

Iuuen. Sat 4. ——*Nihil eſt quod credere de ſe*
Non poſſit, cum laudatur dijs æqua poteſtas.

Sen. ep. 45. *Adulatio autem quàm ſimilis eſt amicitiæ? non imitatur tantum illam, ſed vincit, & præterit: Apertis et propitijs auribus recipitur; & in præcordia ima deſcendit, eo ipſo gratioſa, quo lædit.*

Tacit. 3. hiſt. *Hinc vera dicturos arcuere intimi amicorum Vitellij; ita formatis Principis auribus, vt aſpera quæ vtilia, nec quicquam, niſi iucundum ac læſurum acciperet.*

Plin. l. b. 11. cap. 19. Nam, *quod oleum eſt muſcis, formicis, ſereque reliquis inſectis; id eſt, adulatio ſtultis Principibus. Siquidem oleo pernicia moriuntur illa: hi aſſentatione, & obſequio palponum in exitium trahuntur ipſi, & trahunt Remp.*

Curt. lib. 8. *Dâne Regum opes ſæpius aſſentatio, quàm hoſtis euertit.*

Cic. de Amicit. Itaque *verum eſt illud Catonis: melius de quibuſdam acerbos inimicos*

me-

meveri, quam eos amicos qui dulces videantur: Illos verum ſæpe dicere, hos nunquam.

Sæpe enim

Impia ſub dulci melle venena latet. Ouid. 1. Amor.

Sed aſſentatio, quamuis pernicioſa ſit, nocere tamen nemini poteſt, niſi qui eam recipit, atque ea delectatur. Ita fit, vt is aſſentatoribus patefaciat aures ſuas maxime, qui ſibi ipſe aſſentetur, & ſe maxime delectet. Cic. de Amic.

Quapropter

— Non ſi quid turbida Roma Perſ. Sat. 1.
Eleuet, accedas, examenue improbum in illa
Caſtiges trutina; nec te quæſiueris extra.

Sed potius

Reſpue quod non es: tollat ſua munera Cerdo: Ibidem.
Tecum habita; & noris quam ſit tibi curta ſupellex.

VItia etiam in Principe fouet proſpera fortuna.

Nam *ſecundæ res mirè ſunt vitijs obtentui.* Sall. 1.

Etiam *res ſecundæ valent commutare naturam; & raro quiſquam er-* Curt. 10.

ga ſua bona ſatis cautus eſt.

Tac. 1. hiſt. Enimuero *ſecundæ res acrioribus ſtimulis animum explorant, quia miſeriæ tolerantur; felicitate corrumpimur.*

Sen. ep. 39. Siquidem *omnia quæ ſuperfluunt, nocent: ſegetem nimia ſterilit vbertas: Rami onere franguntur: ad maturitatem non peruenit nimia fœcunditas. Idem quoq; animis euenit, quos immoderata proſperitas rumpit, quæ non tantum in aliorum iniuriam, ſed etiam in ſuam vtuntur.*

Liu. 42. Itaque *modum imponere ſecundis rebus, nec nimis credere ſerenitati præſentis fortunæ prudentis hominis, & meritò felicis eſt.*

Sen. Troad. *——Quoq; fortuna altius*
Euexit, ac tenauit humanas opes,
Hoc ſe magis ſupprimere felicem decet.

VT autem quid inter virtutem, & vitium interſit melius agnoſcas;

Virg. Opuſc. *Litera Pythagoræ diſcrimine ſecta bicorni;*

Hu-

Humanæ vitæ ſpeciem præferre
videtur.
Nam via virtutis dextrum pe-
tit ardua callem,
Difficilemque aditum primum
ſpectantibus offert:
Sed requiem præbet feſſis in
vertice ſummo.
Molle oſtentat iter via lata; ſed
vltima meta
Præcipitat captos, voluitque
per arduaſaxa.
Quiſquis enim duros caſus vir-
tutis amore
Vicerit, ille ſibi laudemque de-
cuſq; parabit.
At qui deſidiam, luxumque ſe-
quetur inertem,
Dum fugit oppoſitos incauta
mente labores,
Turpis, inopſq; ſimul miſerabile
tranſiget ævum.

DE RELIGIONE.

DE Religione ac pietate in Deum, præcipua quidem virtutis parte, diuina tamen potius, quàm morali, quæ, propositis præmijs ac supplicijs æternis, efficacissime Principem ad virtutem inuitat, & à vitijs absterret, ex professo sacræ literæ, earumque fidi interpretes documenta tradunt: pauca admodum Philosophi, ac humaniorum literarum scriptores: e quibus pro nostro instituto nonnulla excerpsimus, quæ eandem Principi commendent.

Epict. Enchir.

Religionis erga Deum immortalem præcipuum illud esse scito, rectas de eodem habere opiniones, vt sentias & esse, & bene, iusteq; administrare vniuersa: parendum esse illi, & in omnibus ijs quæ fiunt acquiescendum, & sequenda vltro, vt quæ à mente præstantissima regantur.

Et

Et *cultus deorum eſt optimus, idemq; caſtiſſimus, atq; ſanctiſſimus, vt eos ſemper pura integra incorrupta & mente & voce venereris.* Cic. 2. de Nat. Deor.

Decet autem quod optimum eſt ab optimo coli, & quod imperat ab imperante. Diog. apud Stob.

Nam *& ſubditi minus iniuſtum aliquid ſperant ab eo Principe ſe paſſuros, quem religionum, deorumq; verentem exiſtimant; & minus ei inſidiantur, vt tutores, & adiutores habenti etiam deos.* Ariſt. 5. Pol. cap. 10.

Pietate autem aduerſus deos ſublata, fides etiam, & ſocietas humani generis, & vna excellentiſſima virtus iuſtitia tollatur neceſſe eſt. Cic. de Nat. Deor.

Itaque *non dubitauere ſacris Imperia ſeruire, ita ſe rerum humanarum futura regimen exiſtimantia, ſi Diuinæ potentiæ bene, atq; conſtanter eſſent famulata.* Val. lib. 1. cap. 1.

Omnia enim proſpera eueniunt colentibus deos; aduerſa ſpernentibus. Liu. lib. 5.

Siquidem *Deus, qualis quiſq; ſit, quid agat, quid in ſe admittat, qua mente, qua pietate colat religionem, intuetur; Piorumq; & impiorum habet rationem.* Cic. 2. de Leg.

Vnde

Hor. 3. Car: Od. 6.

Dÿs te minorẽ quod geris imperas:
Hinc omne principium, huc refer exitum.
Dÿ multa neglecti dederunt
Heſperiæ mala luctuoſæ.

Sen. Frag.

Magnum vero *neſcio quid, maiuſque quàm cogitari poteſt numen eſt. Cui viuendo operam damus, huic nos approbemus. Nihil prodeſt incluſam eſſe conſcientiam: patemus Deo.*

Idem ep. 82.

Sic igitur *viuendum eſt, tanquam in conſpectu viuamus: ſic cogitandum, tanquam aliquis in pectus intuitum trahere poſſit. Quid enim prodeſt ab homine aliquid eſſe ſecretum, cum nihil deo clauſum ſit?*

Saluſt. ad Cæſ.

Namque *mihi pro vero conſtat, omnium mortalium vitam diuino numine inuiſi; neq; bonum, neq; malum facinus cuiuſquam pro nihilo haberi; ſed ex natura diuerſa præmia bonos, maloſq; ſequi.*

Boet lib. 5. Conſ.

Manet certe ſpectator deſuper cunctorum præſcius Deus, viſioniſq; eius præſens ſemper æternitas cum noſtrorum actuum futura qualitate concurrit, bonis præmia, malis ſupplicia diſpenſans, nec fruſtra ſunt in Deo poſitæ

ſpes,

ſpes, preceſq́: quæ, cum rectæ ſint, inefficaces eſſe non paſſunt. Auerſamini igitur vitia, colite virtutes; ad rectas ſpes animum ſubleuate; humiles preces in excelſa porrigite. Magna vobis eſt, ſi diſſimulare non vultis, neceſſitas indicta probitatis, cum ante oculos agitis iudicis cuncta cernentis.

Nemo vero *magnus ſine aliquo afflatu diuino vnquam fuit.* Cic. 2. de Nat. Deor.

Et *bonus vir ſine deo nemo eſt. An poteſt aliquis ſupra fortunam, niſi ab illo adiutus exurgere? Ille dat conſilia magnifica, & erecta.* Sen. ep 41.

Fugienda autem ſuperſtitio;

Nam *ſuperſtitio error inſanus eſt: amandos timet; quos colit violat.* Sen. ep. 123.

Et *ſuperſtitione qui eſt imbutus, quietus eſſe nunquam poteſt.* Cic. 1. de Fin.

Ritus enim ſuperſtitioſi

Faciunt animos humiles formidine Diuûm,
Depreſſoſq́; premunt ad terram. Lucan.

Si cui autem *intueri vacet, quæ faciunt, quæque patiuntur ſuperſtitioſi, inueniet tam indecora honeſtis, tam indigna liberis, tam diſſimilia ſanis, vt nemo fuerit dubitaturus,* Senec. Frag.

taturus furere eos, ſicum pauciorib⁹ furerent. Nunc ſanitatis patrocinium eſt inſanientium turba.

Cic. de Diuin. Quamobrem *vt religio propaganda eſt, quæ eſt coniuncta cum cognatione naturæ: ſic ſuperſtitionis ſtirpes omneis eÿciendæ.*

Plutar. in Lacon. *Nam poſt hanc vitam felices erunt qui hic pie, iuſteque vixerint, non qui fictis Ceremonÿs fuerint initiati.*

Senec. *Optimus* enim *animus pulcherrimus dei cultus.*

Ergo

Virg. 6. Aeneid. *Diſcite iuſtitiam moniti, & non temnere diuos.*

Namque.

Ouid. 13. Metam. *Aſpiciunt oculis ſuperi mortalia iuſtis.*

Quocirca

Senec. Thyeſt. *Vos, quibus rector maris atq; terræ*
Ius dedit magnum necis, atq; vitæ,
Ponite inflatos, tumidoſq; vultus.
Quicquid à vobis minor extimeſcit,
Maior hoc vobis dominus minatur.
Omne ſub regno grauiore regnū eſt.

Siquidem

Ouid. 4. Tr. 8. *Nil ita ſublime eſt, ſupraq; pericula tendit,*

Non

Non sit vt inferius, suppositumq; Deo.

——— Ergo, *quæcunq; capesses,*
Testes factorum stare arbitrabere dinos. Sil. 15.

Nam

Non secura quies illos, similisq; sopori Ouid. 1. Art.
Detinet: innocui vivite, numen adest.
Reddite depositum: pietas sua fœdera servet:
Fraus absit: vacuas cædis habete manus.

——— ——— *At vos*
Dicite Pontifices, in sancto quid facit aurum? Pers. Sat. 2.
Nempe hoc quod Veneri donatæ à Virgine pupæ.
Quin damus id superis, de magna quod dare lance
Non possit magni Messalæ lippa propago?
Compositum ius fasq; animo, sanctosq; recessus
Mentis, & incoctum generoso pectus honesto.
Hæc cedo, vt admovcam templis, & farre litabo.

DE

DE PRVDENTIA.

Vm Prudẽtia, quæ virtus eſt Principi maximè neceſſaria, non modò reliquarum virtutum, ſed etiam actionum omnium humanarum rectiſsima ſit norma, & regula; de hac, vt ijſdem rectius applicari poſsit, doctorum & prudentium hominum ſententias aliquor, pro inſtituta brevitate, in vſum Principis noſtri concinnare viſum eſt operæpretium.

Poteſt autem definiri prudentia *intellectus, & dilectus rerum, quæ publicè, privatimq; fugiendæ, aut appetendæ.*

Iambl. apud Stob. Ea vero *eſt virtutum Princeps; reliquiſq; omnibus vtitur; atq; ipſarum ordinem, modum, & occaſionem in præſentia, tanquam oculus quidam mentis vndequaq; lucidiſſimus, oſtendit.*

Vnde

Vnde merito dicebat *Bion*, *prudentiam tanto cæteris virtutibus antecellere, quanto reliquis sensibus præstaret visus.* Apud eundem.

Ille autem *est vir prudens, qui potest bene consultare, & iudicare de iis, quæ ipsi, vel aliis sunt bona, & vtilia, non ex parte solum aliqua, sed quoad totam vivendi rationem.* Arist. 6. Ethic.

Itaq; *ars vivendi est prudentia; vt medicina valetudinis.* Cic. 5. de Fin.

Hæc præsentia ordinat, futura providet, præterita recordatur. Auth. lib. de 4. Virt.

Est autem *prudentia propria imperantis virtus.* Arist. 3. Pol.

Igitur *quemadmodum, si gubernare navem velles, omnino prius artem gubernandi perdisceres: ita civitatem recturus regendi disciplinam addisce.* Epict. apud Stob.

Vt autem *sapientia gubernator navim torquet, non valentia;* Titin.

Ita *plura in summa fortuna auspicijs & consilijs, quam telis & manibus geruntur.* Tacit. 13. Annal.

Et *multa quæ impedita sunt natura, consilio expediuntur.* Liu. 25.

Nec quicquam potest esse diuturnum, cui non subsit ratio. Curt. 4.

Nam

Horat. car. od. 3. Nam *vis consilij expers mole ruit sua.*

Isocrat. ad Dæmon. *Vis* autem *adiuncta prudentiæ vsui est: sine ea magis abit in noxam*

Cic. 2. de Offic. Et *parvi sunt foris arma, nisi sit consilium domi.*

Liv. 22. Etiam *bono imperatori haud magni momenti fortuna est: mens, ratioq; dominatur.*

Liv. 5. Et *omnia summa ratione gesta, etiam fortuna sequitur.*

Plaut. Trin. Nam *sapiens pol ipse fingit fortunam sibi.*

Quare

Inven. Sat. 10. *Nullum numen habes, si sit prudentia; nos te,*
Nos facimus, fortuna, Deam, cœloq; locamus.

Sen. Ep. 37. Proinde, O Princeps, *si vis tibi omnia subiicere, te subiice rationi. Multos reges, si ratio te rexerit, Ab illa disces, quid, & quemadmodum aggredi debes.*

Idem 1. de Benefic. *Hac duce per totam vitam eundum est: minima maximaq; ex huius consilio gerenda sunt.*

Plin. 6. Ep. CÆterum *faciendi aliquid, vel nõ faciẽdi vera ratio cum hominum*

num ipſorum, tum rerum etiam, ac temporum conditione initur.

Primùm autem quòd ad homines attinet:

Principis eſt virtus maxima noſſe ſuos. Mart.

Igitur imperandi modum ſingulorum moribus decenter accommodato: cum probis moderate, cum ſupinis vehementius, cum audacibus acerbe, cum modeſtis deniq; & cautioribus leniter agas. Pythag. apud Stob.

Germanicum imitare, qui alium ſpe, alium gloria, cunctos alloquio & cura ſibiq;, & prælio firmabat: Tacit. 1. An.

Et Veſpaſianum, *qui ſolitus ſuos adire, hortari, bonos laude, ſegnes exemplo incitare ſæpius, quàm coercere, vitia magis amicorum, quàm virtutes diſſimulans.* Idem. 2. hiſt.

Sunt etiam *tam civitatum, quàm ſingulorum mores.* Liu. 45.

Noſcenda eſt igitur *tibi natura vulgi, & quibus modis temperanter habeatur.* Tac. 3. Annal.

Eam novit Cæſar

Gnarus & irarum cauſſas, & ſumma favoris

An-

Lucan.3. *Annona momenta trahi: namq; asſerit vrbes*
Sola fames: neſcit plebes ieiuna timere.

Tacit.1. Annal. Et *Auguſtus, qui Militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit;*

Ibid. Nec non *ciuile rebatur miſceri voluptatibus vulgi.*

Idem 1.hiſt. Nam *vulgi favor, vt largitione, & ambitu male acquiritur, ita per bonas artes non ſpernendus.*

Cic.1.de Offic. *Proprium* autem *eſt hoc prudentiæ conciliare ſibi animos hominum, & ad vſus ſuos adiungere.*

Vell.lib.2. *Raro* enim *eminentes viri non magnis adiutoribus ad gubernandam fortunam ſuam vſi ſunt.*

Tacit.3.hiſt. Nam *nullum maius boni imperij inſtrumentum, quàm boni amici.*

Plin.Paneg. Et ſane *cum plurimis amicitijs fortuna Principis indigeat, præcipuum eſt Principis opus amicos parare.*

Ibid. *Habes* autem, O Princeps, *amicos, quia ipſe amicus es. Neq; enim vt alia ſubiectis, ita amor imperatur. Neq; eſt vllus affectus, tam erectus, & liber; nec qui magis vices exigat. Poteſt fortaſſe Princeps iniquè, poteſt tamen*

tamen odio esse nonnullis. Amari, nisi ipse amet, non potest.

Quare *cum civibus tuis, quasi parens cum liberis, vivas;* Ibid.

Comitate, & alloquijs officia provocans; Tacit. 5. hist.

Sed incorrupto ducis honore. Ibid.

Nec aut reuerentiam terrore, aut amorem humilitate captabis; Plin. Paneg.

Et cum Germanico *magnitudinem, & gravitatem summæ fortunæ retinens invidiam, & arrogantiam effugies.* Tacit. 1. Annal.

Ita enim virtutes specie dispares prudentia iunguntur. Cic. in Orat. ad Brut.

Hoc te tamen moneo:

——Sapiente diffidentia

Non alia res vtilior est mortalibus: Enip:

Et *qui cavet ne decipiatur, vix cavet, cum etiam cavet.* Plaut. Capt.

Sed contra & illud inculco. *Multi fallere docuerunt, dum timent falli.* Sen. epist. 7.

Nec prudentes suspicari oportet sibi parum credi. Cæs. de Bel. Ciuil.

Nam vult sibi quisq; credi: & habita fides ipsam obligat fidem. Liu. 22.

——Medio tutissimus ibis. Ouid. 1. Metam.

Vtrumq; enim in vitio est, & omnibus Sen. ep. 3.

nibus credere, & nulli.

Auth. lib. de 4. Virt. Et *prudentis proprium est examinare consilia, nec cito fallaci credulitate ad falsa prolabi.*

Senec. 4. de Benef. *Fallaces enim sunt rerum species, & multa interueniunt, per quæ & malus pro bono subrepat, & bonus pro malo displiceat.*

Plin. Paneg. Sed quo minus decipiare; *tales nos crede, qualis fama cuiusq; est. Huic oculos intende. Ne respexeris clandestinas existimationes, nulliusq; magis quàm audientibus insidiantes susurros. Melius omnibus, quam singulis creditur: singuli enim decipere, & decipi possunt. Nemo omnes, neminem omnes fefellerunt.*

Sed maxime caveant sibi Principes ab Aulæ seruis;

Cic. ad Quint. Frat. *Qui in aures eorum fictæ & simulate quæstus sui causſa insusurrant:*

Vopisc. in Aurelliano. A quibus sæpe, vt aiebat Diocletianus, *bonus, cautus, optimus venditur Imperator.*

Cic. ad Quint. Frat. Etiam *species ipsa gratiosi liberti, aut serui dignitatem habere nullam potest.*

Plin. Paneg. *Nam præcipuum indicium non magni Principis magni liberti.*

Quod

QVod ad res ipſas attinet: agere quod agas conſiderare, omnique in re quid ſit veri videre, & tueri decet. Cic. 1. de Offic.

Nunquam autem expectare oportet certiſſimam rerum comprehenſionem, quia in arduo eſt veri exploratio, ſed eâ ire quâ ducit veriſimilitudo. Senec. 4. de Benefic.

Ad rem gerendam autem *qui accedit, caveat ne id modò conſideret, quàm illa res honeſta ſit, ſed etiam vt habeat efficiendi facultatem.* Cic. 1. de Offic.

Nam indecorum Principi attrectare quod non obtineat. Tacit. 3. Annal.

Sed conſiderandum eſt, ne aut temere deſperet propter ignaviam Cic. 1. de Offic.

(Multa enim experiendo fiunt, quæ ſegnibus ardua videntur) Tacit. 15. Annal.

Aut nimis confidat propter cupiditatem: Cic. 3. de Ofnc.

Nam concupiſcunt homines & quæ non poſſunt. Senec. 1. de Ira.

Et omnis fere cupiditas ipſa ſibi in id quod properat opponitur.

In omnibus autem negotijs, antequam aggrediare, adhibenda eſt præparatio diligens. Cic. 1. de Ofnc.

Illud etiam ingenij magni eſt præcipere Ibidem.

cipere cogitatione futura, & aliquanto ante constituere quid accidere possit, & quod agendum sit, cum quid evenerit, nec committere, vt aliquando dicendum sit, non putaram.

Ter. Adelph. Nam istuc est sapere, non quod ante pedes modo est videre; sed etiam illa quæ futura sunt prospicere.

A. Gell. l. 10. *Ad res* autem *gerendas adhibeatur & industriæ celeritas, & diligentiæ tarditas.*

August. in Suet. Nam *sat celeriter sit, quicquid satis bene.*

Cic. 1. de Offic. *Excitanda est igitur animadversio & diligentia, ne quid temere, ac fortuito, inconsiderate, ac negligenter fiat.*

Idem pro Mur. Nam *temeritas cum sapientia non commiscetur.*

Idem 2. de Orat. Et *diligentia in omnibus rebus plurimum valet.*

Hæc semper adhibenda: hæc nihil est quod non assequatur: qua una virtute reliquæ omnes virtutes continentur.

Sallust. ad Cæsar. Hanc adhibeat Princeps. Nam *maximo Imperio maxima cura inest.*

Ibid. *Sed magnæ curæ magna merces est.*

Illi

Illi autem, *omissis præcipitibus, tuta, & salutaria capessenda.* Tacit. 16. Annal.

Sit etiam *eruditus vtilia honestis miscere.* Tacit. Agric.

Et sciat *necessitates voluptatibus, seria iucundis anteferenda.* Plin. 7. ep. 21

Nec esse turpe cum re mutare consilium. Sen. 4. de Benef.

Nam superbæ stultitiæ perseuerantia est: Quod semel dixi, qualecunq; est fixum ratumq; sit. Ibid.

Sed quia *humanarum rerum plærasq; fortuna regit:* Saluſt. Iugurt.

Imprudentium ista fiducia est fortunam sibi spondere: sapiens vtramq; partem eius cogitat. Sen. 4. de Benef.

Ita vita est hominum, quasi cum ludas tesseris: Terent. Adelph.

Si illud quod maxime est opus iactu non cadit,
Illud quod cecidit forte id arte vt corrigas.

Nam ita præcellet, atque exinde sapere eum omnes dicimus, vt quisq; fortuna vtitur. Plaut. Pſeud.

IN rebus etiam gerendis
——Tempori aptari decet. Sen Med.

Nam *bonæ & honestæ res, si fiunt in-* Suid.

intempeſtiue, non probantur.

Cic. 3. de Offic. *Et multa, quæ honeſta natura videntur, temporibus fiunt non honeſta.*

Quintilan. Decl. 12. *Multa etiam temporum momentis pretioſa fiunt, aut vilia.*

Cic. Philip. *Magna vero in Rep. momenta ſunt temporum: & multum intereſt, idem illud ante, an poſt decernatur, ſuſcipiatur, agatur.*

Auth. lib. de 4. Virt. *Si autem prudentiam amplecteris, vbiq; idem eris: & prout rerum ac temporum varietas exigit, ita te accommodes tempori; nec te in aliquibus mutes, ſed potius aptes: ſicut manus eadem eſt, cum in palmam extenditur, & cum in pugnum aſtringitur.*

Cic. 2. de Inuent. Itaq; *in omnibus quid tempora petant, aut perſonis dignum ſit conſiderandum eſt.*

Quintil. Decl. 12. *Plerumq; ſera prænullis ſunt.*

Lucan. 2. *Tolle moras: ſemper nocuit differre paratis.*

Halicarn. 8. *Plerumq; vtilis, & tuta eſt dilatio; & multa mutantur vnius diei tempore.*

Ouid 3. Faſt. *Differ: habent parvæ commoda magna moræ.*

Sed

Sed occaſio rerum omnium optima Magiſtra. Suid. in verbo.

Jn qualibet enim re opportunum tempus ſpectandum eſt. ἐπίκαιρος.

Temporibus medicina valet: data tempore proſunt,
Et data non apto tempore vina nocent.
Quinetiam accendas vitia, irriteſq; vetando,
Temporibus ſi non aggrediare ſuis. Ouid. 1. Remed.

VEra autem prudentia *fallere non vult, & falli non poteſt.* Auth. lib. de 4. Virt.

Nunquam enim *deceptus eſt Princeps, niſi qui prius ipſe decepit.* Plin. Paneg.

Itaq; *ne quid inſidioſè, ne quid ſimulatè, ne quid fallaciter agat.* Cic. 3. de Offic.

Neque rationem à Dijs immortalibus datam in fraudem, malitiamq; convertat: Idem. 3. de Nat. Deorum

Sed unum illud ad laudem cum virtute directum iter probet, Cic. pro M. Cæl.

Sine fuco, & fallacia. Idem. ep. 1. ad Attic.

Nam *gloriam, honorem, & Imperium bonus, & ignavus æquè ſibi exoptat: ſed ille vera via nititur:* Salluſt. Cat.

huic quia bonæ artes desunt, dolis atq; fallaciis contendit.

Cic. 1. de Offic. *Nulla* autem *pernicies vitæ maior esse potest, quam cum in vita inest simulatio.*

Tacit. 5. Annal. Ne sit igitur Princeps similis aut Tiberio, *qui nullam æquè, ut rebatur, ex virtutibus suis, quàm dissimulationem diligebat,*

Idem 6. Annal. Aut Caio, *qui, etsi commotus ingenio, simulationum falsa in sinu avi perdidicerat;*

Tacit. Agric. Sed potius Agricolæ; qui *vt bonis comis, ita adversus malos iucundus. Cæterum ex iracundia nihil superarat: secretum & silentium eius non timeres: honestius putabat offendere, quàm odisse.*

Plin. Paneg. Et in eo Traiani *simplicitas, veritas, candor agnoscatur:*

Salust. Catil. *Ita vt esse, quàm videri probus malit;*

Ibid. Non quales illi, *quos ambitio falsos fieri subegit, magisq; vultum, quam ingenium bonum habere.*

Nempe

Sen. Hippol. *O vita fallax abditos sensus geris,*

Ani-

Animisq; pulchram turpibus faciem induis.
Pudor impudentem celat, audacem quies,
Pietas nefandum: vera fallaces probant:
Simulantq; molles dura.

Verum enimvero

Malus, cum se bonum simulat, tunc est pessimus. Publ.

Quo quis autem versutior & callidior, hoc est invisior & suspectior detracta opinione probitatis. Cic. 2. de Offic.

Plus enim *formidinis afferunt falsæ virtutes, & vitia reditura.* Tacit. 1. hist.

Quocirca astutiæ tollendæ sunt, illaq; malitia, quæ vult quidem videri se esse prudentiam, sed abest ab ea distatq; quamplurimum. Cic. 3. de Offic.

Nam *si qui simulatione, & inani ostentatione ficto non modo sermone, sed etiam vultu stabilem se gloriam consequi posse rentur, vehementer errant. Vera gloria radices agit, atque etiam propagatur: ficta omnia celeriter, tanquam flosculi, decidunt: nec simulatum potest quicquam esse diuturnum.* Idem 2. de Offic.

Idem 1 de Off. *Nulli autem magis quam bono Principi licet magnificè, grauiter, animoseq; viuere, atque etiam simpliciter, vitæq; hominum amicè.*

Cic. 3. de Offic. ESt etiam prudentiæ, quæ *locata est in delectu bonorum & malorum, eadem à se invicem secernere.*

Plin. Paneg. Nam *plærumq; bonorum, malorumq; causæ sub diuersa specie latent.*

Cic. 4. quæst. Acad. Et *finitima sunt falsa veris.*

Ouid. 1. Remed. *Et mala sunt vicina bonis: errore sub illo*
Pro vitys virtus crimina sæpe tulit.

Sen. ep. 45. Sed sæpius *pro bonis mala amplectimur;*

Et

Horat. Art. Poet. *Decipimur specie recti.*

Iuv. Sat. 14. *Fallit enim vitium specie virtutis, & umbra.*

Sen. ep. 120. Nam *sunt virtutibus vitia confinia, & perditis quoque, ac turpibus recti similitudo est.*

Idem ep. 45. Hinc *vitia nobis sub virtutum nomine obrepunt: temeritas sub titulo fortitudinis latet; moderatio vocatur ignauia.*

Ti-

Timidus vocat se cautum parcum sordidus; Publ.

Et *mentitur prodigus liberalem.* Sen. ep 120.

Etiam bona aliena largiri liberalitas, malarum rerum audacia fortitudo vocatur. Salust. Catil.

In his magno periculo erratur, in his igitur certas notas imprime. Idem ep. 45.

Nam vitia virtutes imitantia non possunt secerni, nisi signa quibus dignoscantur impresseris. Idem 1. de Clem.

Id vbi non fit:

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt. Horat. Sat.

PRincipis quoque prudentis est in primis famam nō negligere. Siquidem *cæteris mortalibus in eo stant consilia, quid sibi conducere putent. Principum diversa sors est, quibus præcipua rerum ad famam dirigenda.* Tacit. 4. Annal.

Nam *non minus fama, quàm vi, stant res Principum:* Idem 11. Annal.

Vt autem *quis factus est Princeps, extemplo fama eius, incertum bona, an mala, cæterum aterna est.* Plin. Paneg.

Non ergo perpetua Principi fama, quæ invitum manet, sed bona concupiscenda est.

Et

Et ſane *maxime illis cavendum eſt, qualem famam habeant, qui qualemcumque meruerint magnam habituri ſunt.*

Cic. pro lege Man. *Homines enim vt metuant, aut oderint non minus opinione & fama, quàm certa aliqua ratione mouentur.*

Tacit 1. hiſt. Vnde *inviſum ſemel Principem ſeu bene, ſeu male facta premunt.*

Liuia ad Aug apud Suet. *Ac priuatis quidem hominibus ſatis eſt nihil delinquere: Principibus ne quidem ſuſpectis eſſe licet.*

Et *vt in facie plus offendit nævus, aut verrucula, quàm in reliquo corpore grandes maculæ, aut cicatrices: ſic exigua delicta magna videntur in Principe, cuius vita in conſpicuo eſt.*

Plutarc. in Mor.

Sen. 1. de Clem. *Illi* enim *non magis quam ſoli latere contingit.*

Plin. Paneg. Et *habet hoc primum magna fortuna, quòd nihil tectum, nihil occultum eſſe patitur. Principum vero non modo domos, ſed cubicula ipſa, intimoſq; ſeceſſus recludit, omniaq; arcana noſcenda famæ proponit, atque explicat.*

Vnde

Vnde *nullus locus, nullum est tempus, quo funestorum Principum manes à posterorum execrationibus conquiscant.* Ibid.

Contrà contemptor ambitionis, & infinitæ potestatis domitor, ac frænator animus ipsa vetustate floreſcit.

Et memorem famam, qui bene gessit, habet. Ouid. 2. Fast.

PRudentiam vero gignunt vsus, & memoria. Quare in eam recte quadrat illud:

Vsus me genuit, mater peperit memoria. Affran.

Rerum enim *singularum prudentia est, quæ notæ homini per vsum fiunt.* Arist. 6. Eth.

Itaq; vsus efficacissimus rerum omnium magister. Plin. lib. 26.

Et *experimentis optime creditur.* Ibid.

Nec enim *Medici, nec Imperatores, nec oratores, quamuis artis præcepta perceperint, quicquam magna laude dignum sine vsu, & exercitatione consequi possunt.* Cic. 1. de Offic.

Plut. de gerend. Rep. *Vſu enim ratio ſplendeſcit, quo facto æs viſibus niteſcit.*

Cic. 2. de Orat. Sed ætas vſum deniq; affert,
Et

Ouid. 6. Metam. *Seris venit vſus ab annis.*

Ariſt. 6. Eth. Vnde *iuuenes prudentes eſſe non poſſunt, quia prudentia requirit experientiam, quæ tempore indiget.*

Cic. de Sen. *Temeritas eſt videlicet florentis ætatis: prudentia ſenectutis.*

Plutarch. — Itaq; *conſilia ſenum, haſtæ iuuenum ſunt.*

Salluſt. Catil. *Illis enim corpus annis infirmum; ingenium ſapientia validum eſt.*

Ibid. *Hi vero molles, & ætate fluxi dolis haud difficulter capiuntur.*

Ouid. 3. faſt. Nam

——Iuuenilibus annis
Luxuriant animi.——

Sen. Troad. Et *iuuenile vitium eſt regere non poſſe impetum.*

Plin 8. epiſt. 23. *Suo tamen iudicio ſtatim ſapiunt, ſtatim ſciunt omnia.*

Ibid. *Sed adoleſcentis hæc præcipua prudentia eſt, vt alios prudentiores arbitretur; hæc præcipua eruditio, vt diſcere velit.*

Apollinis. Ita vero faciet, ſi ex oraculi monito *ſeipſum norit.*

Quod

Quod difficillimum esse aiebat Chilon : vnumquemque enim multa ex cæco sui amore sibi attribuere. Apud Stob. Ser. 21.

Certe quidem *inscitia audaciam, prudentia timiditatem gignit.* Thucid.

Bona vero *est timiditas, quæ deterret à turpibus, & reddit hominem circumspectum.* Erasm. Apoph.

Atqui *cum ad gubernacula Reip. temerarij atque audaces homines accedunt, maxima & miserrima naufragia fiunt.* Cic. de Amic.

Itaque est adolescentis maiores natu revereri, exq; ijs deligere optimos & probatissimos, quorum consilio & authoritate nitatur. Cic. 1. de Offic.

Ineuntis enim ætatis inscitia senum constituenda, & regenda est prudentia.

Nam Princeps sit sapiens sapientium commercio. Eurip.

Sapientissimum autem esse dicunt eum, cui quod opus sit ipsi veniat in mentem : Proxime accedere illum, qui alterius bene inventis obtemperet : Cic. pro Clu.

Cæterum qui nec ipse consulere, Liu. 22.

nec alij parere ſcit, eum extremi eſſe ingenij.

Præſertim autem pareat patri, ac ijs quorum cura, ac prudentia regi debet.

Sen. 2. de Benef. Nam *nemo regere poteſt, niſi qui & regi.*

Plin. 7, ep 20 Et liberius *verum ei dicentes libenter audiat:*

Ibid. *Neq; enim vlli patientius reprehenduntur, quàm qui maxime laudari merentur.*

Sen. 2. de Benef. *Et admoneri bonus gaudet: Peſſimus quiſq; correptorem aſperrime patitur.*

Deniq; perſuaſum illi ſit, quod

Terent. Adelph. *Nunquam ita quiſquam bene ſubdicta ratione ad vitam fuit,*
Quin res, ætas, vſus ſemper aliquid apportet noui;
Aliquid moneat, vt ea, quæ te ſcire credis, neſcias;
Et quæ tibi putaris prima in experiundo repudies.

Idem. Proinde *ex alijs periculum facito tibi quod ex vſu ſiet.*

Plaut. *Nam feliciter ſapit, qui alieno periculo ſapit.*

Et

Et *ex vitio alterius sapiens emendat suum.*

MEmoriam, alteram prudentiæ parentem, præcipue instruit ac ornat historia: quæ etiam & ad reliquas virtutes plurimum confert. Vtrumq; præstant & aliæ literæ, præsertim Philosophicæ: quas, vna cum historia, non ij tantum qui in schola, sed etiam qui in Aula, & Rep. maxime floruerunt, & cum illis clarissimi Principes suffragijs suis Principi commendunt.

Est autem historia *vita memoriæ.* Cic. 2. de Or at.
Et *lux veritatis, ac Magistra vitæ.* Ibidem.
Exempla enim omnia iacerent in tenebris, nisi literarum lumen accederet. Idem pro Arch. Poe.

In historia vero *hoc præcipue salubre, ac frugiferum; omnis te exempli documenta in illustri posita intueri; vt inde tibi, tuæq; Reip. quod imitere capias; Inde fœdum incæptu, fœdum exitu, quod vites.* Liu. l. b. 1.

Itaq; *per historias veteres ire ne recusa: ibi enim reperies sine labore quæ alij* Basil. Imperat. Princip. Consilio.

alij cum labore collegerunt, atq; illinc hauries & bonorum virtutes, & improborum vitia; vitæ humanæ varias mutationes, & rerum in ea conversiones, mundi huius instabilitatem, & Imperiorum præcipites casus, & (vt verbo complectar) malorum facinorum pœnas, & bonorum præmia: quorum illa fugies, ne in diuinæ iustitiæ manus incidas, hæc amplecteris, vt præmijs, quæ ea comitantur, potiaris.

Tacit 4. Annal. *Pauci enim prudentia honesta à deterioribus, vtilia à noxijs discernunt: plures aliorum eventis docentur.*

Idem 1. hist. *Verum ex historia non modò casus eventusq; rerum, qui plærumq; fortuiti sunt, sed ratio eorum, causæq; noscantur* oportet.

Polib. lib. 3. *Nam quemadmodum medici nihil prodesse ægrotantibus possunt, si morborum causas ignorant: ita qui circa res gestas versantur omni prorsus vtilitate carent, nisi & loci, & temporis, & caussarum, omniumque occasionum ratio constet.*

Porro

Porro qui ita nati ſunt, *vt bona, malaque eorum ad Remp. pertineant,* Tacit. 4. Annal.

Erudiantur artibus, quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultum excitantur. Liu. lib. 1.

Nam *inter artes bonas integrum ingenium breui adoleſcit.* Saluſt. Iugurt.

Et *profecto nullus eſt, quem oportet plura, vel meliora ſcire, quàm Principem, cuius doctrina debet omnibus prodeſſe ſubiectis.* Veget.

Apage Agrippinam illam, quæ *filium a philoſophia arcuit, monens Imperatoris contrariam eſſe.* Suet. Nero.

Ex hac diſciplina *Nero puerilibus ſtatim annis viuidum animum in alia detorſit; cælare, & pingere, cantus, aut regimen equorum exercere.* Tacit. 13. Annal.

Cæterum

Tu regere imperio populos, Romane, memento. Virg. 6. Aeneid.

Igitur *non paranda tibi ſolum, ſed fruenda ſapientia eſt:* Cic. 1. de Fin.

Haud vt nomine magnifico ſegne otium veles; ſed quo firmior aduerſum fortuita Remp. capeſſas. Tacit. 4. hiſt.

Quamobrem *din pœnitus perdiſcas quæ mox præcipere debeas.* Plin. Panej

Multum

Plin. 6. epist. *Multum vero tibi legendum; sed non multa.*

Aristot. in Laert. Nam *vt non ij qui plurimum comedunt, & exercentur melius valent ijs, qui modice: ita non qui plurima, sed qui vtilissima legerint docti censendi.*

Aeschil. Et sane *qui fructuosa, non qui multa scit, sapit.*

Plutarch. in Apophth. regum & Imper. *Fructuosam* autem *esse Philosophiam ostendit Philippus, Alexandrum filium monens, vt auscultaret Aristoteli, cui traditus erat instituendus, daretq; operam Philosophiæ; ne, inquit, multa committas, quæ me fecisse nunc pœnitet. Perspexit egregius Princeps neminem Philosophiæ expertem regno idoneum esse:*

Nec puduit fateri, se multa per errorem fecisse perperam, quòd à teneris vnguiculis philosophiæ præceptis non fuisset imbutus. Nam qui experimentis discunt administrare regnum, licet ingenio felicissimo nati sint, tamen & sero, & magno Reip. malo tandem euadunt boni Reges. At qui Philosophiæ præceptis præmunitus accedit, si adsit mens integra, vix poterit ab honesto deflectere.

Filium

Filius vero *huius Alexander profeſſus eſt ſe malle doctrina anteire reliquos, quam opibus, & dignitate.* In epiſt. ad Ariſt.

Et *Alphonſus Rex optimos conſiliarios eſſe mortuos dicebat; libros videlicet deſignans; a quibus ſine metu, ſine gratia, quæ noſſe cuperet fideliter acciperet.* Panorm. lib. 3. de rebus geſt. Alph.

Idem *audiens Regem quendam dixiſſe, non decere principes viros ſcire literas, exclamauit, eam vocem bouis eſſe, non hominis: non enim ignorauit quantum proſit imperanti artibus liberalibus, ac Philoſophiæ ſtudijs probe eſſe inſtructum.* Eraſm. Apophth.

DE

DE IVSTITIA.

Cic. 3. de Offic.

REGE dignissima virtus est *Iustitia, omnium Domina, & Regina virtutum.*

Idem 2. de Offic.

Nam *fruendæ Iustitiæ causa olim bene morati Reges constituti sunt.*

Plutar. de Doct. Princ.

Et sane *quale pulcherrimum in cælo simulachrum sui Deus solem, atq; lunam infixit: tale in ciuitatibus eius exemplum est, atq; lumen Princeps:*

Iura Dei similis qui dat mortalibus æqua:

Cic. 3. de Offic.

Illi autem *Iustitia omni ratione retinenda, & colenda est, tum ipsa per sese, tum etiam propter amplificationem honoris & gloriæ.*

Ibidem.

Fundamentum enim *perpetuæ commendationis, & famæ Iustitia est: sine qua nihil potest esse laudabile.*

Idem 1. de Offi.

Et *in Iustitia virtutis splendor est maximus; ex qua boni viri nominantur.*

August. apud Sen. in Ludo.

Etiam *pietate, & Iustitia Principes Dij fiunt.*

De

Definitur autem *Iuſtitia conſtans, & perpetua voluntas ius ſuum vnicuiq; tribuens.* Inſtit. Iuſtin.

Ac primùm quidem cum *ius, & æquitas ſint vincula ciuitatum,* Cic. 2. Parad.

Omnino qui Reip. præſunt duo Platonis præcepta teneant; vnum, vt vtilitatem ciuium ſic tueantur, vt quicquid agant ad eam referant, obliti commodorum ſuorum: alterum, vt totum corpus Reip. curent, ne, dum partem aliquam tuentur, reliquas deſerant. Cic. 1. de Offic.

Et profecto bonus Princeps, *cui curæ ſunt vniuerſa, quanquam alia magis, alia minus tuetur, nullam non Reip. partem tanquàm ſui nutrit.* Senec. 1. de Clem.

Debet igitur *commoda ciuium non diuellere: atq; omnes eadem æquitate continere;* Ibidem.

Et *ſummos cum infimis pari iure retinere;* Idem. 2. de Offic.

Neque committere, vt *leges ſint aranearum telis ſimiles, in quibus infirmiora animalia hæreant, cum eaſdem valentiora perrumpant:* Plut. in Sol.

Aut vt quæratur,

Quid faciant leges, vbi ſola pecunia regnat; Petron. in Sat.

Aut

Aut vbi paupertas vincere nulla poteſt.

Cic. in epiſt. Brut. IAm verò quia *duabus potiſſimum rebus continetur Reſp. præmio ſcilicet, & pœna:*

Ibidem 2. de Orat. *Legibus propoſita ſunt ſupplicia vitijs; præmia virtutibus.*

Iuuen. Sat. 10 *Quis enim virtutem amplectitur ipſam,*
Præmia ſi tollas?

Tac. 2. Annal. Nam *langueſcit induſtria, intenditur ſecordia, ſi nullus ex ſe metus, aut ſpes.*

Plin. Paneg. Itaque ſub iuſto principe *non benefactis tantum ex conſcientia merces, ſed etiam præmia ſunt.*

Ibidem. *Præmia* vero *bonorum malorumq́ bonos ac malos faciunt. Pauci adeo ingenio valent, vt non turpe honeſtumq́, prout bene, aut ſecus eſſet, expetant, fugiantue. Cæteri, vbi laboris inertiæ, vigilantiæ ſomno, frugalitatis luxuriæ merces datur, eadem iſta quibus alios artibus aſſecutos vident conſectantur, qualeſcunq́ ſunt illi, tales eſſe & videri volunt, & dum volunt ſiunt.*

Saluſt. ad Cæſ. Nam *perinde omnes res laudantur atque appetuntur, vt earum vſus*

eſt.

eſt. Malitia præmijs exercetur: Vbi ea dempſeris nemo omnium gratuito malus eſt:

Et *vbi malos præmia ſequuntur,* Ibidem: *haud facile quiſquã gratuito bonus eſt.*

Et

Ipſe decor recti, facti ſi præmia tollas, Ouid. 1. de Pont.
Non mouet; & gratis pœnitet eſſe probum.

At *omnium quidem beneficiorum,* Plin. Paneg. *quæ merentibus tribuuntur, non ad ipſos magis gaudium, quàm ad ſimiles redundat.*

Ob verecundiam autem *hominibus perfrictæ frontis nihil meritis non gratificari opus eſt iuſtum, ac rectum, & quidem prudentis.* Plut. de vitioſ. Pud.

ADhibenda eſt etiam Reip. cauſſa ſeueritas, *ſine qua adminiſtrari ciuitas nulla poteſt.* Cicer. de Offic.

Malum eſt quidem *Principem habere, ſub quo nihil vlli liceat: peius vero cum, ſub quo omnia omnibus.* Dion. Neru.

Siquidem *ſalutaris ſeueritas vincit inanem ſpeciem clementiæ.* Cic. ad Brut. epiſt. 10.

Et *vnius improbi ſupplicio multorum improbitas coercetur.* Idem 3. Act. in Ver.

Digi-

Var.in Frag. *Digitum præcidi oportet, ſi ob eam rem gangræna non ſit ad brachium ventura.*

Et

Ouid.1. Met. ——*Immedicabile vulnus*
Enſe recidendum eſt, ne pars ſincera trahatur.

Tacit.3. Annal. *Ne corporis quidem morbos veteres, & diu auctos, niſi per dura & aſpera coerceas. Corruptus ſimul, & corruptor, ager, & flagrans animus haud lenioribus remedys reſtinguendus eſt, quàm libidinibus ardeſcit.*

Saluſt.Iug. Cauè igitur ne, *dum ignoſcis malis, bonos perditum eas.*

Pub. Etiam *qui vni improbo parcit, multis bonis minatur.*

Cic.pro Mil. Et *maxima illecebra peccandi eſt impunitatis ſpes.*

Saluſt.Iug. Itaque *haud patiendum licentiam ſcelerum, quaſi rabiem, ad integros procedere.*

SEd in ſeueritate modus adhibeatur, nam *crudeles ſunt, qui puniendi cauſſam habent, modum non habent.*

Senec.1.de Clem.

Talis Sylla cuius

Ex-

Excessit medicina modum; vi- Lucan. 2.
miumq; sequuta est,
Quà morbi duxere, manus.

Sane *Ius summum summa sæpe malitia est.* Ter. Heaut.

Et *summum ius antiqui summam putarunt crucem.* Colum. li. 1.

Quinetiam Principibus omittenda Tacit. 3. Annal.
potius prævalida & adulta vitia, quam hoc adsequi, vt palam fiat quibus vitijs sint impares.

Nam intempestiuis remedijs deli- Tacit. 12. Annal.
cta accenduntur.

Tu vero, Princeps, *si iudicas,* Sen. Med.
cognosce.

Ne audiri, & male sensisse; tanquam Tacit. 1. hist.
innocentes, pereant.

Quis autem *innocens esse poterit,* Iulian. apud
si accusasse sufficiet? Marcel. l. 18.

Etiam

Qui statuit aliquid, parte inaudita altera, Senec. Med.
Æquum licet statuerit, haud æquus fuit.

Et *quamuis inuisus, ac nocens* Tacit. 3. hist.
more tamen audiendus.

In iudicando autem *ne facile cre-* Senec. de
dat, verum excutiat, & innocentiæ Clem.
faueat.

Omnis

Cic. 2. de Offic.

Omnis autē *animaduersio, & castigatio contumelia vacare debet, neq; ad eius qui punit aliquem, aut verbis castigat, sed ad Reip. vtilitatē referri.*

Ibidem.

Cauendum est etiam, ne maior pœna, quàm culpa sit: & ne ijsdem de caussis alij plectantur, alij ne appellentur quidem.

Ibidem.

Prohibenda autem *maxime est ira in puniendo, nunquam enim iratus qui accedet ad pœnam mediocritatem illam tenebit, quæ est inter nimium, & parum.*

Ibidem.

Optandum itaque, *vt ij qui præsunt Reip. legum similes sint, quæ ad puniendum non iracundia, sed æquitate ducuntur.*

Senec. de Clem.

In vindicandis autem *iniurijs lex est, vt hæc tria Princeps consideret; aut vt eum quem punit emendet; aut vt pœna eius cæteros meliores reddat; aut vt, sublatis malis, cæteri securiores viuant.*

Saluſt. ad Cæſ.

Cæterum *Princeps ad crudeles pœnas, aut acerba iudicia non inuocandus; quibus ciuitas vastatur magis, quam corrigitur; sed vt prauas artes, malasq; libidines a iuuentute prohibeat.*

Nam

Nam boni Principis eſt *prohibere a delictis magis, quàm vindicare.* Idem in Iugurt.

Principi vero, *vbi res pœnarum, aut coërcitionis eſt, id alijs delegandum; vbi præmiorum aut munerum, ipſi obeundum.* Xenoph. ad Hieron.

MAlis autem *nihil crediderit, nullam exiſtimationis ſuæ partem commiſerit.* Cic. ad Quint. Fr.

Melius enim *Officijs, & adminiſtrationibus non peccaturos præficere, quàm damnare, cum peccauerint.* Tacit. Agric

Itaque *eſt illi circumſpiciendum diligenter, vt non ſe vnum, ſed omnes miniſtros Imperij ſui ciuibus, & Reip. præſtet.* Cic. ad Quint. Fr.

Nam *cum recte factorum gratiam ſibi quiſq; trahant, vnius Principis inuidia ab omnibus peccatur.* Tacit. 3. Annal.

Melior autem *eſt, & prope tutior Reſp. in qua Princeps malus, ea in qua mali Principis miniſtri.* Lampr. in Alex.

Siquidem *vnus malus poteſt a pluribus bonis corrigi: multi autem mali non poſſunt ab vno quantumuis bono ſuperari.* Ibidem.

Itaq; *res tuas ſpectatiſſimis mandes.* Tacit. 4. Annal.

Non

Saluſt. Iug. Non ijs *quibus auaritia cæeis omnia honeſta, atq; inhoneſta vendere mos eſt.*

Tacit. 3. hiſt. Aut *qui pecuniys acerbe conquirendis plus inuidiæ tibi, quàm virium addant.*

Cæſ. 3. de bel. ciu. Et *præter imperatas pecunias priuato commodo ſeruiunt.*

Lampr. Com. *Prædamque in ſinum ſuum conferunt,*

Feſt. *Lauerniones:*

Suet. Veſp. Quibus *proſpongijs dicebatur vti Veſpaſianus, quòd quaſi & ſiccos madefaceret, & exprimeret humẽtes.*

Cic. 1. de Offic. TV vero, Princeps, *fac vt ſit libera, nec ſollicita rei ſuæ cuiq; cuſtodia*

Tac. 1. Agric. Nam ſubditi *dilectum, & tributa, & iniuncta Imperij munera impigre obibunt, ſi iniuria abſint.*

Liu. 22. Hinc olim *nullus terror, cum omnia bello arderent, fide Romanorum ſocios demouit, videlicet quia iuſto moderatoq; Imperio regebantur.*

Tacit. 6. Annal. Sed *pacem populi nonnunquam exuunt rectorum magis auaritia, quam obſequij impatientes.*

Dion. lib. 55 Vnde *Batto roganti Tiberio, quare*

ab

ab Imperio defeciſſent Illiriy reſpondit: quia ad greges veſtros non canes, aut paſtores, ſed lupos mittitis.

Itaque & rectores hos Princeps moneat, & meminerit ipſe, *boni paſtoris eſſe tondere pecus, non deglubere.* Tiber. apud Suet.

Et Alexandrum ? Seuerum audiat dicentem: *Hortulanum odi, qui a radice olera exſcindit.* Apud. Lamprid.

Sciatque *huc omnia eſſe referenda ab iis, qui præſunt aliis, vt qui eorum in Imperio erunt, ſint quam beatiſſimi: eſſeque non modo eius qui liberis, & ciuibus, ſed etiam eius qui ſeruis, qui mutis pecudibus præſit, eorum quibus præeſt commodis, vtilitatique ſeruire.* Cic. ad Quint. Fr.

QVamobrem *ne dominationem, & ſeruos, ſed rectorem, & ciues Princeps cogitet, clementiamque, & iuſtitiam capeſſat.* Tacit. 12. Annal.

Nec illi vtendum imperio, vbi legibus agi poſſit. Idem 4. Annal.

Et *nihil in penatibus venale, aut ambitioni peruium habeat.* Idem 11. Annal.

Nullis etiam diſcordijs imbutus pari in omnes ſtudio agat. Ibidem.

Vell. Nec sit quales *ij, qui magnitudinem fortunæ suæ peccandi licentia metiuntur, quicquid libet pro licito iudicantes.*

Saluſt. Iug. *Quibus impunè quælibet facere, id eſt Regem eſſe:*

Tacit. 14. Annal. Et *qui diuina licentia & iniuria, quaſi iure & æquo, nituntur.*

Saluſt. Cat. *Sed intelligat, quod qui magno Imperio præditi in excelſo ætatem agunt, eorum facta cuncti mortales nouêre. Ita in maxima fortuna minima licentia eſt.*

Publ. Sed *cui plus licet, quam par eſt, plus vult quam licet.*

Spart. Carac. Tyrannicum illud: *licet, ſi libet.*

Sen. Troad. Regium hoc: *minimum libere debet, cui multum licet.*

Cic. pro Rab. Tu vero, Princeps, *etiam atque etiam memineris non ſolum quantum tibi commiſſum ſit, ſed etiam quatenus permiſſum.*

Et ſis

Lucan 2. *Iuſtitiæ cultor, rigidi ſeruator honeſti;*
In commune bonus.

Claud. *Nec tibi quid liceat, ſed quid feciſſe decebit*

Oc-

Occurrat, mentemq; domet reſpectus honeſti.

Et Theodoſium imitare, de quo Panegyriſtes. *Idem es qui fuiſti, & tantum tibi per te licet, quantum per leges antea licebat. Ius ſummum facultate & copia commodandi, non ſecuritate peccandi experiris.* Panegyriſt. Theod.

Denique, *ſi omnia quæ alium quemuis Imperantem in te facere velles, ea ipſe tua ſponte feceris; nec peccabis quidpiam, & omnia rite diriges, & vitam ex eo iucundiſſimam ſimul, & tutiſſimam viues.* Mæcen. a Auguſt. in Dion.

DE CLEMENTIA

VT Princeps Iustitiæ laudem consequatur, eandem necesse est temperet clementia.

Diocl. apud Pomp. Læt. *Nam iustitia, a qua clementia abest, crux est.*

Senec. 2. de Clem. Definitur autem *clementia, temperantia animi in potestate vlciscendi:*

Ibidem. *Vel lenitas superioris aduersus inferiorem in constituendis pœnis, etiam & remittendis.*

Claud. 2. Stillic.

Hæc docet, vt pœnis hominum,
Vel sanguine pasci
Turpe ferumq; putes; vt ferrum
Marte cruentum
Sic cum pace premas, vt non
infensus alendis
Materiem præstes odijs; vt sontibus vltro
Ignouisse velis; deponas ocius
iram,
Quàm moueas; precibus nunquam implacabilis obstes;

Obuia

Obuia proſternas, proſtrataque more leonum
Deſpicias.

Eſt quidem *Clementia omnibus hominibus ſecundum naturam, maxime tamen decora Imperatoribus, quantò plus habet apud illos, quod ſeruet.* Senec. 1. de Clem.

Vnde *nihil eſt quod Imperatorem melius gentibus commendet, quàm Clementia.* M. Anton. in Vulc. Gal.

Et *ſeruare proprium eſt excellentis fortunæ.* Senec. 1. de Clem.

Nam *nihil habet alicuius fortuna melius, quam vt poſſit, nec natura, quàm vt velit ſeruare plurimos.* Cic. pro Marcel.

Ita enim *vires magnis viris decori, glorieque ſunt, ſi illis ſalutaris potentia eſt. Nam peſtifera vis eſt valere ad nocendum.* Sen. 1. de Clem.

Et *nullum ornamentum Principis faſtigio dignius, pulchriuſq; eſt, quàm illa corona ob ciues ſeruatos.* Ibidem.

Nec vlla re propius homines ad Deum accedunt, quàm ſalute hominibus danda. Cic. pro Ligar.

Enimuero

Pulchrum eſt eminere inter illuſtres viros, Sen. Octau.

Consulere Patriæ; parcere afflictis; fera
Cæde abstinere; tempus atque iræ dare;
Orbi quietē, sæculo pacem suo.
Hæc summa virtus: petitur hac cœlum via.

Senec. 1. de Clem.

PRæterea *Clementia non tantum honestiores, sed etiam tutiores præstat: ornamentumq; Imperiorum est, simul & certissima salus.*

Ibidem.

Nam *unum est inexpugnabile munimentum amor ciuium:*

Et profecto

Claud. ad Honor.

Non sic excubiæ, non circumstantia pila,
Quàm tutatur amor.

Liu. 8.

Et *firmissimum est illud imperium, quo obedientes gaudent.*

Sen. Octau.

Etiam magnum timoris remedium est clementia.

Contra vero

Claud. 4. Cõs. Honor.

Qui terret, plus ipse timet.

Macrob. Sat. 7.

Nam *necesse est multos timeat, quem multi timent.*

Senec. 1. de Clem.

Tantumq; necesse est timeat, quantum timeri voluit, & manus omnium obseruet, & eo quoq; tempore, quo non

captatur,

captatur, peti se iudicet; nullumq; momentum a metu immune habeat.

Malus autem Princeps inuisus est Ibidem. *quia timetur, & timeri vult, quia inuisus est.*

Sed *metus ac terror infirma sunt* Tacit. Agric. *vincula caritatis: quæ vbi remoueris, qui timere desierint odisse incipient.*

Et *nulla vis Imperij tanta est, quæ* Cic. 1. de Offic. *premente metu possit esse diuturna.*

Nam *quem metuunt, oderunt: &* Ibidem. *quem quisq; odit perijsse cupit.*

Quisquis autem *vitam suam con-* Sen. epist. 4. *tempsit, tuæ dominus est.*

At caue multos, si singulos non ti- Capit. in Maximin. *mes.*

Frustra enim *se terrore suc-* Plin. Paneg. *cinxerit, qui septus charitate non fuerit.*

Nec potest diu quæ multorum ma- Sen. 6. de Ira. *lo exercetur potentia stare.*

Et *quidem ego cuncta Imperia* Salust. ad Cæs. *crudelia magis acerba, quam diuturna arbitror: neque quenquam a multis metuendum esse, quin ad eum ex multis formido recidat: Eam vitam bellum æternum & anceps gerere, quoniam neque*

aduerſus, neq; a tergo, aut lateribus tutus ſis; ſemper in metu ac periculo agites: Contra, qui benignitate ac Clementia Imperium temperauere, his candida & læta omnia fuiſſe, etiam hoſtes æquiores, quàm alys ciues.

Cic. 2. de Ofic. Itaque *malus eſt cuſtos diuturnitatis metus: contraq; beneuolentia fidelis eſt vel ad perpetuitatem.*

Ibidem. NEc *ad incolumitatem ſolum, ſed etiam ad opes & potentiam valet plurimum, vt metus abſit, charitas retineatur.*

Plin 8. epiſt. 24. *Longeque valentior amor ad obtinendum quod velis, quàm timor.*

Nam

Claud. Paneg. Matil. ——*Peragit tranquilla poteſtas*
Quod violenta nequit: mandataq; fortius vrget
Imperioſa quies.

Terent. Heaut. Vnde *reipſa reperi facilitate nihil homini eſſe melius, atq; clementia.*

Quamobrem

Sen. Theb. *Qui vult amari languida regnet manu:*
Inuiſa nunquàm Imperia retinentur diu.

Clementia

Clementia vero *in quamcumque domum peruenerit, eam felicem tranquillamq; præstabit: sed in Regia quò rarior, eo mirabilior.* Sen. 1. de Clem.

Et excogitare quicquam nemo poterit, quod magis decorum regenti sit quam clementia. Ibidem.

NEc tamen promiscuam habere, ac vulgarem Clementiam Principem oportet. Ibidem.

Nam *tam omnibus ignoscere crudelitas est, quam nulli.* Ibidem.

Itaque *adhibenda est moderatio, quæ sanabilia ingenia distinguere a deploratis sciat.* Ibidem.

Sed si quando misso sanguine opus est, sustinendum est, ne vltra quam necesse sit incidas. Ibidem.

Nam non minus turpia sunt Principi multa supplicia, quàm medico multa funera. Ibidem.

Frequens autem vindicta paucorum odium reprimit, omnium irritat. Ibidem.

Et *quanquam aduersus fontes, & extrema meritos, miseratio tamen oritur, tanquam non vtilitate publica, sed in sæuitiam vnius absumantur.* Tacit. 15. Annal.

Debet igitur Princeps *paruis* Tacit. Agr.

peccatis veniam, magnis seueritatem commodare; nec pœna semper, sed sæpius pœnitentia contentus esse.

Cic. pro Clu. Et efficere, *vt pœna ad paucos, metus ad omnes perueniat.*

Idem 1. ad Attic. ep. 1. *Melius* enim *sanare vitiosas partes, quàm exsecare.*

Tacit. 5. Annal. *Quosdam pudor, alios necessitas, nonnullos satias in melius mutet.*

Sen. 1. de ira. *Deniq; legum præsidem, ciuitatisq; Rectorem decet, quam diu potest, verbis & his mollioribus ingenia curare; vt facienda suadeat, cupiditatemq; honesti, & æqui conciliet animis: faciatq; vitiorum odium, pretium virtutum; Transeat deinde ad tristiorem orationem; quæ moneat adhuc, et exprobret. Nouissimè ad pœnas, & has adhuc leues, & reuocabiles decurrat: Vltima supplicia sceleribus vltimis ponat; vt nemo pereat, nisi quem perire etiam pereuntis interest.*

Senec. 1. de Clem. *Nullum* enim *animal morosius est, nullam maiori arte tractãdum, quàm homo; nulli magis parcendum. Quid enim stultius, quàm in iumentis quidẽ et canibus erubescere iræ exercere, pessima autẽ conditione hominem esse?*

Ibidem. Sane *temperatus timor eobibet animos.*

mos. Assiduus vero,& acer,& extrema admouens in audaciam iacentes excitat,& omnia experiri suadet. Ibidem.

Contra *verecundiam peccandi facit ipsa clementia Regentis.*

Et *remissius imperati melius paretur.* Ibidem.

Nam

Dextera præcipue caput indulgentia mentes:
Asperitas odium, sæuaq; bella mouet. Ouid. 2. de Art.

Etiam

Conueniens homini est hominem seruare voluptas:
Et melius nulla quæritur arte fauor. Idem 2. de Pont.

TAmetsi vero difficilius sit moderari, vbi dolori debetur vltio, quàm vbi exemplo. Sen. 1. de Clem.

Lentus tamen in suo dolore sit Princeps. Tac. 4. Annal.

Longeq; sit in suis, quàm in alienis exorabilior iniurijs. Senec. 1. de Clem.

Nam *quemadmodum non est magni animi, qui de alieno liberalis est, sed ille qui quod alteri donat sibi detrahit: ita Clementem vocabo non in alieno dolore facilem, sed eum,* Ibidem.

qui, cum ſuis ſtimulis exagitetur, non proſilit; qui intelligit magni eſſe animi iniurias in ſumma potentia pati; nec quicquam eſſe glorioſius Principe impune læſo.

Ibidem. Qui voluit te lædere *deprehenſus eſt? Iam nocere tibi non poteſt; prodeſſe famæ tuæ poteſt.*

Ibidem. *Pœnam* igitur, *ſi tuto poteris, donabis; ſin minus, temperabis.*

Plin. 9. ep. 21 Sane *præcipua laus eſt manſuetudinis, cum iræ cauſa iuſtiſſima eſt.*

Senec. 1. de Clem. Et *cui vltio in facili eſt, is, omiſſa ea, certam laudem manſuetudinis conſequitur.*

Senec 1. de Clem. *Auguſtum imitare, qui contumelias quoq; ſuas, quæ acerbiores Principibus ſolent eſſe quàm iniuriæ, nulla crudelitate exequebatur; & probroſis in ſe dictis arriſit.*

Tacit. 4. Annal. Idque prudenter: nam *conuicia, ſi iraſcare, agnita videntur: ſpreta exoleſcunt.*

Plin. Paneg. Et *de nullo minus Principe quæruntur homines, quàm de quo maxime licet.*

Senec. 1. de Clem. Certe quidem *magnam fortunam magnus animus decet.*

Magni

Magni autem eſt animi proprium placidum eſſe, tranquillumq́, , & iniurias atq́, offenſiones ſuperne deſpicere; Ibid.

Etiam & hoſtium: Namq;

———*Ignoſcere pulchrum Iam miſero, pœnæq́, genus vidiſſe precantem.* Claud.

Et ſane

Quo quiſq́, eſt maior, magis eſt placabilis iræ:
Et faciles motus mens generoſa capit.
Corpora magnanimo ſatis eſt proſtraſſe Leoni:
Pugna ſuum finem, cum iacet hoſtis, habet.
At Lupus, & turpes inſtant morientibus vrſi,
Et quæcunq́, minor nobilitate fera eſt. Ovid. 3. de Triſt. El. 5.

Quanta igitur *pervicacia in hoſtem, tanta beneficentia adverſus ſupplices vtendum.* Tacit. 12. Annal.

Et *bellorum egregij fines, quoties ignoſcendo tranſigitur.* Ibid.

Regium enim eſt,

Parcere ſubiectis, & debellare ſuperbos: Virg. 6. Aen.

Neq́,

Saluſt. Iugurt. *Neq; victis quicquam, præter iniuriæ licentiam, eripuiſſe.*

Sen. 1. de Clem. *Vti enim animoſe debes tanto munere Deorum, dandi, auferendiq; vitam potens.*

Liu. 45. Et *in ſecundis rebus nihil in quenquam ſuperbe, ac violenter conſulere decet, nec præſenti credere fortunæ: cum, quid veſper ferat, incertum ſit.*

Sen. 1. de Clem. *CVm autem puniendi ſunt rei, tanquam invitus, & magno cum tormento ad caſtigandum venias.*

Ibid. *Nec tam vt ipſi pereant, quàm vt alios pereundo deterreant.*

Nam

Claud. in Conſ. Manl. *Qui fruitur pœna ferus eſt, legumq; videtur*
Vindictam præſtare ſibi.

Ergo

Ouid. 1. de Pont. El. 3. *Sit piger ad pœnas Princeps, ad præmia velox,*
Quiq; dolet, quoties cogitur eſſe ferox.

Sen. 1. de Clem. Qualis Auguſtus, quem *dare pœnas apparebat; cum exigeret.*

Suet. Veſp. Et Veſpaſianus, *qui neque cæde cuiuſquam lætatus iuſtis ſupplicijs illacrimavit etiam, & ingemuit.*

Quam-

Quamobrem non decet Regem sæua, & inexorabilis ira. Sen. 1. de Clem.

Nam *nulla Regi gloria est ex sæva animadversione; Quis enim dubitat posse? At contra maxima, si vim suam continet, si multos iræ alienæ eripuit, neminem suæ impendit.* Ibid.

Et *nihil est tam Regium, tam liberale, tamq; munificum, quàm opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis homines.* Cic. 2. de Orat.

Nunquam enim Princeps magis suspici debet, quam cum illi contingit idem posse, quod Diis: quorum beneficio in lucem edimur tam boni, quàm mali. Sen. 1. de Clem.

Itaque se talem esse civibus, quales sibi Deos, velit. Ibid.

Vt gratulari sibi posset cum Augusto dicente: *benignitas mea me ad cœlestem gloriam efferet.* In Suet.

Enimvero

——*Quisquis est placidè potens,*
Dominusq; vitæ servat innocuas manus, Sen. Hercul. Fur.

Et

Et incruentum, mitis, Imperium regit,
Animæq; parcit, longa permensus diu
Fælicis ævi spatia vel cælum petit,
Vel læta, felix, nemoris Elisij loca.

DE

DE FIDE.

Huic Diuæ germana fides, eademq; sororis Cland. 2. Stilic.
Corde tuo delubra tenens, sese omnibus actis
Inserat: hæc doceat nullo livescere fuco;
Nunquam falsa loqui; nunquam promissa morari;
Invisos odisse palam; non virus in alto
Condere; non lætam speciem prætendere fraudi;
Sed certum, mentiq; parem componere vultum.
Occulto sævire vetat; prodesse remittit.

VT autem Clementiæ soror, *ita iustitiæ fundamentum est fides.* Cic. 1. Offic.

Fides autem *appellata est, quia fiat quod dictum est.* Ibid.

Est igitur *fides dictorum, conventorumq; constantia, & veritas.* Ibid.

Lau-

Sen. 5. de Benef. *Laudatur verò, & inter maxima humani generis bona fides colitur.*

Sil. lib. 4. ——*Fulgentibus oſtro*
Hæc potior regnis.

Enn. in Cic. 3 de Offic. *O fides alma apta pennis, & iuſiurandum Iouis.*

Ante Iouem genetrix, decus diuumq́; hominumq́; :

Sil. 2. *Qua ſine non tellus pacem, non æquora norunt :*
Juſtitiæ conſors; tacitumq́; in pectore Numen.

Vall. lib. 6. cap. 6. *Colendum eſt* itaque *venerabile hoc fidei Numen; quæ dextram ſuam ſalutis humanæ certiſſimum pignus oſtentat.*

Cat. Cenſor. *Quam Romani in Capitolio vicinam Iouis Opt Max eſſe voluerunt.*

Liu. lib. 9. *Apud eos enim iuxta diuinas religiones fides colebatur:*

Idem 44. Et merito, *cum conſtaret favere pietati, fideiq; Deos, per quæ populus Romanus ad tantum faſtigij venerit.*

Curt. 8. *Fides* enim *ſtabile, & æternum facit Imperium.*

Cic. 3. de Offic. *Neq́; vlla res vehementius Remp. continet, quàm fides.*

Saluſt. Iug. Tibi vero, Princeps, *non exercitus*

citus, neq; thesauri præsidia Regni sunt, verum amici; quos neque armis cogere, neque auro parare queas, officio, & fide parantur.

Itaque *fidem magnopere censemus conseruandam.* Auth. ad Heren.

Nam *perfidiosum, & nefarium est fidem frangere, quæ continet vitam.* Cic. pro Ros.

Siquidem *infirmatis, violatisq; pactis, tollitur inter homines commerciorum vsus.* Arist. 1. Rhet

Iis autem, qui in dignitate sunt, turpius fraude inhonesta circumvenire, quàm lædere vi aperta. Thucid. 4.

Nam fraus quasi Vulpeculæ, vis Leonis videtur: Cic. 1. de Offic.

Nihil vero minus *cadit in virum bonum, quàm mentiri emolumenti sui causſa, criminari, præripere, fallere.* Idem 3. de Offic.

Sunt autem *qui omnia recta, & honesta negligunt, dummodo potentiam consequantur*: & cum Cæsare illud vsurpant: Ibid.

Si violandum est ius, regnandi gratiæ Ibid.
Violandum est: aliis rebus pietatem colas.

Sed

Ibid. *Sed capitalis Eteocles, vel potius Euripides, qui id vnum ſolum, quod omnium ſceleratiſſimum fuerat, exceperit.*

Itaq;

Sil.2. ——*Ne rumpite fœdera pacis;*
Nec Regnis poſiſcite fidem.

Cic.de Amic. *Nihil* enim *ſtabile quod eſt infidum.*

Cic.3.de Ofüc. *Quid eſt* autem *quod afferre tantum vtilitas iſta, quæ dicitur, poſſit, quantum auferre; ſi boni viri nomen eripuerit, fidem iuſtitiamque detraxerit.*

Ibid. SEd quotus quiſq; *dignus eſt, qui cum in tenebris mices?*

Saluſt.Iugurt. Nam *paucis charior eſt fides, quam pecunia.*

Tacit.11. Annal. *Vnde fides integra non manet, vbi magnitudo quæſtuum ſpectatur:*

Vall.lib.9. Et nimis multi *mēdacijs ac fallaciis, quaſi præclaris artibus, gaudent:*

Plaut.Aul. Quibus *pactum non pactum eſt, non pactum pactum, cùm illis lubet.*

Liu.lib 9. *Hos perfidos nunquam cauſſa deficiet, cur pactò non ſtent:*

Ibid. *Semperq; aliquam fraudi ſpecium iuris imponunt:*

——*Nec*

———*Nec fraudem iure tueri* Iuven. Sat.
Iurando dubitant:——— 13.

Et *quouis effugio reperto, liberatos* Cic. 3. de
se esse iure iurando interpretantur. Offic.

Sed *fraus distringit, non dissolvit* Ibid.
periurium.

Et *quacumq; arte verborum quis* Isid. lib. 2. de
iuret, Deus tamen, qui conscientiæ sum. bon.
testis est, sic illud accipit, sicut ille, cui
iuratur, intelligit.

Qui vero *putant nullam esse fi-* Cic. 3. de
dem, quæ infideli data sit, videant ne Offic.
quæratur latebra periurio.

Namque *etiam hosti est æquus,* Publ.
qui habet in consilio fidem.

Et *fides iuris iurandi est cum hoste* Cic. 3. de
seruanda. Offic.

Hinc *Regulus, cum retineretur à* Cic. 1. de
propinquis, & ab amicis, ad supplici- Offic.
um redire maluit, quam fidem hosti
datam fallere.

Itaque

———*Optimus ille* Sil. lib. 14.
Militiæ, cui postremum est, pri-
mumq; tueri
Inter bella fidem:——

Et *bono vinci satius est, quàm ma-* Salust. In-
lo more iniuriam vincere. gurt.

Nullum

Cic. 3. de Offic. *Nullum autem vinculum ad astringendam fidem iureiurando maiores arctius esse voluerunt:*

Ibid. Ergo *qui iusiurandum violat, fidem violat.*

Ibid. Quamobrem *quod affirmate, quasi Deo teste, promiseris, id tenendum est.*

Sed quærat forte quispiam,

Iuven. Sat. 13. *Nullane periuri capitis, fraudisq; nefandæ*
Pœna erit?

Erit profecto: nam,

Tibul. *Etsi quis primo periuria celat:*
Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Publ. Immo & interea, si existimationem spectes,

Qui fidem perdit, nil potest vltra perdere.

Liu. 3. Et *famæ*, ac *fidei damna maiora sunt, quam quæ æstimari possunt:*

Si conscientiam;

Lucan. 7. *Heu quantum misero pœnæ mens conscia donat?*

Iuuen. Sat. 13. *Pœna autem vehemens, & multo sævior illis,*

Quas

Quas & Cæditius, gravis invenit & Rhadamanthus,
Nocte, dieq; ſuum geſtare in pectore teſtem.

Quamobrem *caue fluxam fidem geras.* Plaut. Aul.

Sane *res pulchra eſt lingua, cui ſiet fides.* Euripid.

Et Fides ſanctiſſimum humani pectoris bonum eſt: Nulla neceſſitate ad fallendum cogitur: nullo corrumpitur præmio. Sen. Ep. 8.

Et vetat expectari fortunam, dum præſtatur, Fides. Cic. 2. de Divin.

Itaq; probus quiſq; dicet: malo mihi ſucceſſum deeſſe, quam fidem. Pub. Mim.

Enimvero

Non bove mactato cæleſtia Numina gaudent;
Sed quæ præſtanda eſt, & ſine teſte fide. Ovid. ep. 12.

DE

DE MODESTIA.

MOdestia, quæ definiri potest moderatum de se, suisq; iudicium in actione cum decore elucens, quemvis hominem decet, in primis verò Principem.

Plin. Paneg. *Ille* enim *hoc magis excellit, atque eminet, quod vnum se ex nobis putat: nec minus hominem se, quàm hominibus præesse meminit.*

Ibid. Sane *honor & potestas, quæ super homines quidem, hominum sunt tamen.*

Cic 1. de Off. Vnde *recte præcipere videntur, qui monent, vt, quanto superiores simus, tanto nos summissius geramus.*

Plin. Paneg. *Nulli enim magnitudine magis carent, quam qui sibi maiestatem maxime vendicant.*

Sen. 1. de ira Et *omnes, quos vecors animus supra cogitationes extollit humanas, altum quidem, & sublime spirare se credunt.*

Cæterum nihil ſolidi ſubeſt: ſed in ruinam prona ſunt quæ ſine fundamentis creuere.

Tales ſunt Principes amentes imitantes imperitos ſtatuarios, qui exiſtimant Coloſſos ſuos magnos fore, & venuſtos, ſi tibijs quam maxime deductis, & inflatos, & hiantes fecerint: ſic iſti grauitate vocis, & torvitate aſpectus, & morum aſperitate, & inſociabili quadam vita dignitatem, & maieſtatem Imperantum exprimere ſe cenſent. Plut. de doct Princ.

Sed vana eſt hæc ſuperbiæ magnitudo, & quæ in odium etiam amanda perducat. Sen. 2. de Benef.

Et *quo altius te ſublevaſti, hoc depreſſior es: oſtendiſq; te non agnoſcere iſta bona quibus tantum inflatis.* Ibid.

Multum vero intereſt inter ſublimem animum, & ſuperbum. Sen. 1. de Ira.

Nam *mala ingenia terribilia eſſe, & tumultuoſa, & exitioſa poſſunt: magnitudinem quidem, cuius firmamentum eſt roburq; bonitas, non habebunt.*

Nec vlli magis abÿciunt animos, quàm qui improbe tollunt. Sen. 3. de Benef.

Saluſt. Iugurt. Eſt autem *contemptor animus, & ſuperbia cõmune nobilitatis malum*:

Et

Claud. 2. Sti. *Vitium rebus ſolenne ſecundis.*

Sen. 2. de Clem. *Quicquid* enim *leve & inane in animo eſt ſecunda ſe aura ſuſtollit.*

Et *fragilitatis humanæ nimia in proſperis rebus oblivio eſt.*

Eſtq;

Virg. 10. Aen *Neſcia mens hominum fati, ſortiſq; futuræ,*
Et ſervare modum, rebus ſublata ſecundis.

Cic. de Amic. *Non ſolum* enim *ipſa fortuna cæca eſt; ſed etiam eos plærumq; cæcos efficit, quos complexa eſt.*

Publ. Et *fortuna, cum blanditur, captatum advenit.*

Curt. 3. Etiam *naturam plærumq; fortuna corrumpit.*

Ibid. Et *inter tot obſequia fortunæ non ſatis cauta mortalitas eſt.*

Vall. lib. 9. cap. 5. Vade *admodum felicitatis, & moderationis dividuum eſt contubernium.*

Curt. 7. Itaq; *impone felicitati tuæ frænos: facilius illam reges.*

Nam

Sen. Agam. ——*Modicis rebus*

Lon-

Longius ævum est.

Et *vim temperatam di quoq; prouehunt* Horat. 3. Car. Ode. 4.

In maius.

Sed *quicquid excessit modum pendet instabili loco.* Sen Oed.

Etiam

——Valet ima summis Horat. 1.
Mutare, & insignem attenuat Car. Ode. 4.
Deus
Obscura promens.

Et fortuna vitrea est: cum splendet, frangitur. Publ.

Nam *cuncta mortalium incerta: quantoque plus adeptus sis; tanto te magis in lubrico censeas.* Tacit. 1. An.

Et *humanæ res fluxæ, ac mobiles sæpe in adversa mutantur.* Salust. Inguit.

In quibus nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab invalido. Curt. lib. 7.

Siquidem *Leo ipse aliquando minimarum avium pabulum fit: & ferrum rubigo consumit.* Ibid.

Regem etiam *& servus, & Serpens, & sagitta occidit.* Sen. 1. de Clem.

Multa vero *documenta non desunt instabilis fortunæ, summa etiam miscentis.* Tacit.

Sen.6.de Benef. Et *ſæpe inter fortunam maximam & vltimam nihil intereſt.*

Scilicet

Sen.Med. *Confide regnis, cum lævis magnas opes*
Huc ferat, & illuc caſus.

Liu.42. *Rebus* igitur *ſecundis modeſtè, ac moderatè vtendum.*

Curt.3. *Nec ſis qualis Alexander, qui orientem fortunam moderate & prudenter tulit, ad vltimum magnitudinem eius non cepit.*

Nam

Sen.Troad. *Moderata durant: quoq; fortuna altius*
Evexit ac levavit humanas opes;
Hoc ſe magis ſupprimere felicem decet,
Varioſq; caſus tremere, metuentem Deos
Nimium faventes.

Itaq; a te Princeps *abſit ſuperbia, & aſperitas.*

Plin.lib.9. ep.24.

Namq;

Claud.4. Honor. *Inquinat egregios adiuncta ſuperbia mores.*

Sin ita vis;

Dominare tumidus; ſpiritus altos gere: Se-

Sequitur ſuperbos vltor à tergo Deus.

Et *cito ignominia ſit ſuperbi gloria.* Pub.

OMni autem in re modeſtia Principis eluceat.

Perſona enim Principis non ſolum animis, ſed etiam oculis ſeruire debet ciuium. Cic. Phil. 8.

Illius igitur ſtatus, inceſſus, ſeſſio, accubatio, vultus, oculi, manuum motus teneant decorum. Cic. 1. de Off.

Sit ore probo; animo verecundo. Salluſt. in Frag.

Cultu modicus; ſermone facilis. Tacit. Agric.

Ore probo; *quia vultus, ac frons animi eſt ianua, quæ ſignificat voluntatem abditam & reiruſam.* Cic. de Pet. Conſ.

Animo verecundo: *quia cuſtos virtutum omnium dedecus fugiens, & laudem maximam conſequens, verecundia eſt.* Cic. de Orat.

Cultu modicus: nam Ouid. ep ad Phæd.

Fine coli modico forma virilis amat.

Sermone facilis: nam *difficile eſt dictu, quantopere conciliet animos* Cic. 2. de Off.

hominum comitas, affabilitasq; sermonis.

Sen. 1. de Clem. *Sit* itaq; *sermone affabilis; acceſſuq; facilis; & vultu (qui maximè populos demeretur) amabilis.*

Cic. 1. de Offic. IN cultu vero obſeruandum eſt, *vt à forma removeatur omnis viro non dignus ornatus.*

Ergo

Ouid. ep. Phæd. *Sint procul à nobis iuuenes, vt fœmina, compti.*

Saluſt. Iug. *Nam munditiæ mulieribus; viris labor convenit.*

Ariſt. præf. ad Alex. *Principi* vero *multo pulchrius, magiſq; Regium animum præferre cultum, & compoſitum, quàm corporis veſtem.*

Sinæſ. in Orat. de Reg. Hinc *magni Principes olim leviter, & ſine curâ ſeipſos habuerunt, non ab apparatu, ſed ab animo Reges: & introrſum à plebe differebant; extrorſum vel gregarijs ſimiles videbantur.*

Suet. Auguſt. Talis *fuit Auguſtus, qui veſte non temere alia, quàm domeſtica vſus eſt, ab vxore, ſorore, & filia, neptibuſq; confecta.*

Tacit. 2. hiſt. Et *Veſpaſianus, qui veſte habituq;*

vix

vix à gregario milite discrepabat.

Et *Alexander Severus, qui gemmas à calciamentis, & vestibus sustulit, veste alba usus, nec aurata, & pænulis, togisq; communibus, dicens; Imperatoriam maiestatem constare virtute, non corporis cultu.* Lampr. Alex.

Sane *vbi magna cultus cura, magna est virtutis incuria.* Amm. Mercel.

AD modestiam autem in sermone quod attinet, *in hoc incumbe, vt libentius audias, quam loquaris.* Sen.

Nam *idcirco, vt inquit Zeno, aures habemus duas, linguam vnam; vt plura audiamus, loquamur per pauca.* Apud Lacit. 7.

Vnde *Hesiodus, Poetarum prudentissimus, linguam non vulgandam, sed recondendam esse dicit, perinde vt thesaurum, eiusq; esse in promendo gratiam plurimam, si modesta, & parca sit.* Gell. lib. 1.

Est autem *taciturnitas optimum & tutissimum administrandarum rerum vinculum.* Val. lib. 3.

Nec vlla res magna sustineri potest ab eo, cui tacere grave est. Curt. 4.

Quamobrem

Quid.2. Art. *Eximia eſt virtus præſtare ſilentia rebus:*
At contra gravis eſt culpa tacenda loqui.

Diſt.Cat. *Nam nulli tacuiſſe nocet; nocet eſſe locutum.*

Apud Laert. lib.1. *In loquendo autem Chilon non committendum eſſe dicebat, vt lingua mentem præcurreret.*

Cic.1.de Off. *Et in primis providendum eſt, ne ſermo vitium aliquod indicet ineſſe moribus.*

Val.lib.2. *Fugienda eſt etiam in ſermone iactantia. Nihil eſt enim quod magis minuat laudis præconium, quàm ſuos aſſidue iactare ſucceſſus.*

Cic.de Off. *Deforme etiam eſt de ſeipſo prædicare falſa præſertim, & cum irriſione audientium imitari militem glorioſum.*

Salluſt.ad Cæſ. Nam huiuſmodi Thraſonum *omnis vis, virtuſq; in lingua ſita eſt.*

Tacit.2.hiſt. Et, *vt quiſq; eſt animo ignavus, ita eſt ore procax.*

Curt. lib.7. Scitum eſt illud; *canem timidum latrare vehementius, quam mordere; altiſſima quæq; flumina minimo ſono labi.*

Princeps

Princeps autem *plurimum facere, & minimum ipſe de ſe loqui debet.* Saluſt. Iugurt.

Etiam *Regi vociferatio, verborumq; intemperantia non ex maieſtate eſt.* Sen. 1. de Clem.

Si vero ineſt in oratione modeſtia, & grauitas, nihil admirabilius fieri poteſt; Eoq; magis, ea ſi ſunt in adoleſcente. Cic de Offic.

SEd modeſtiæ non deſunt immodeſti detrectatores.

Nam *is inceſſit mos, vt homines adoleſcentuli ſua, atq; aliena conſumere, nihil libidini, atq; alijs rogantibus denegare pulcherrimum putent: eam virtutem, & magnitudinem animi; pudorem atq; modeſtiam pro ſecordia æſtiment.* Saluſt. ad Cæſ.

Sed tu tibi perſuade *modeſtiæ famam neq; ſummis mortalium aſpernandam, & à dijs æſtimari.* Tacit. 15. Annal.

Non aſpernat⁹ eſt eam Veſpaſianus, *in quo nihil tumidum, aut arrogans, aut in rebus novis novum fuit,* Id. 2. Hiſt.

Præcipuus adſtricti moris author, antiquo ipſe cultu, victuq;: Id. 3. Ann.

Nec Traianus; cui manebat Im- Plin. Panegy.

peratori quæ prior humanitas:

Quique par omnibus erat, & hoc tantum cæteris maior, quo melior.

Nam in huiuſmodi Principibus

Non mutata quies, probitaſve ſecundis
Intumuit; tenor idem animi,
moreſq; modeſti,
Fortuna creſcente, manent.

Sil.

Plin. 9. ep. 24 *Hos imitare: nec timueris contemptum.*

Id. Paneg. *Nec enim ab vllo periculo fortuna Principum longius abeſt, quàm ab humilitate.*

Ibid. *Immo vero cui nihil ad augendum faſtigium ſupereſt, hic vno modo creſcere poteſt, ſi ſe ipſe ſubmittat ſecurus magnitudinis ſuæ.*

DE

DE LIBERALITATE.

DIgna Principe virtus eſt etiam liberalitas: quam Dioclotianus *primam dotem Principis vocabat.* Apud Pomp Let.

Regem enim *armis, quàm munificentia vinci minus flagitioſum eſt.* Saluſt. Iug.

Melius etiam *beneficijs Imperium cuſtoditur, quàm armis.* Sen. de breu. vit.

Et *ditare magis eſt regium, quàm ditescere:* Plut. Apoph

Nam *multum occupare habere invidiam poteſt: multum tribuere gloria carere non poteſt.* Val. lib. 4.

Et *liberalitate qui vtuntur benevolentiam ſibi conciliant, & (quod aptiſsimum eſt ad quiete vivendum) charitatem.* Cic. 1. de Fin.

Liberale autem *officium eſt ſerere beneficium, vt metere poſſis* hunc *fructum.* Cic. Orat. ante Exil.

Cæterum *falluntur, quib⁹ luxuria ſpecie*

ſpecie liberalitatis imponit. Perdere multi ſciunt: donare neſciunt.

Plin. Paneg. Siquidem *ambitio, & iactantia, & effuſio, & quidvis potius quàm liberalitas exiſtimanda eſt, cui ratio non conſtat*

Val.lib.4. cap.vlt. *Liberalitatis* autem *duo ſunt maxime probabiles fontes: verum iudicium, & honeſta benevolentia. Nam cum ab his oritur, tum demum ei ratio conſtat.*

Sen.1.de Benef. *Beneficÿs* enim *ſi detraxeris iudicium, deſinunt eſſe beneficia.*

Ariſt.1.mag. Mor. Itaq; *Prodigus eſt qui vbi non decet & quantum nõ decet, & quando non decet, impendit: Avarus qui non impendit vbi decet, & quantum, & quando decet: Liberalis qui vbi, quantum, & quando decet impendit.*

Sen.2.de Benef. *IN beneficio* autem *iucundiſſima eſt tribuentis voluntas.*

Ibid. Et *gratiſſima ſunt beneficia parata, facile occurrentia, vbi nulla mora fuit, niſi in accipientis verecundia.*

Val.lib.4. *Nam dono ipſi gratiam magnitudo quidem ſua, ſed efficatiorem aliquanto oportunitas conciliat.*

Immo

Immo & gratius venit quod facili, quàm quod plena manu datur. Sen. 1. de Benef.

Vnde bis dat, qui cito dat. Publ.

Et bis est gratum quod opus est, ultro si offeras. Idem.

At vero

Gratia quæ tarda est ingrata est: gratia namque,
Cum fieri properat, gratia grata magis. Auſon.

Nam *omnis benignitas properat: & proprium est libenter facientis cito facere.* Senec. 2. de Benef.

Quid? tu non intelligis tantum te gratiæ demere, quantum moræ adycis? Ibidem.

Eodem enim animo beneficium debetur quo datur: & ideo non est negligenter dandum. Senec. 1. de Benef.

Ne sis igitur tu Princeps *quales Regiæ potentiæ ministri sunt, quos delectat superbiæ suæ longum spectaculum, & minus se iudicant posse, nisi diu, multumque singulis quid possint ostentent: nihil confestim, nihil semel faciunt: Iniuriæ illorum præcipites; lenta beneficia sunt.* Idem 1. de Benef.

Curabis etiam, si gratè æstimari quæ præstabis voles, vt beneficia tua illibata, Ibidem.

illibata, & integra ad eos, quibus promissa sunt, perueniant sine vlla (quod aiunt) deductione. Nemo illa intercipiat; nemo detineat: nemo in eo quod daturus es gratiam suam facere potest, vt non tuam minuat.

Democ. apud Stob. *Porro ad largiendum, quam ad promittendum promptior esse debes.*

Nam

Horat. 2. epist. 2. *Multa fidem promissa leuant:*

Et

Ouid. 1. de Art. *Pollicitis dives quilibet esse potest.*

Stob. Ser. de Mor. Igitur *priusquam promittas, de libera.*

Teren. And. Sed *beneficium verbis initum re comprobes.*

Cicer. de Offic. *In beneficijs vero collocandis mores hominum, non fortunam sequi decet.*

Senec. 4. de Benef. *Non est enim beneficium quod fortunam spectat.*

Ibidem. Itaq; *melius apud bonos, quàm apud fortunatos beneficium collocatur.*

Ibidem. Immo *& propensior benignitas esse debet in calamitosos, nisi forte erunt digni calamitate.*

Ibidem. *Quod autem tributum est bono viro, & grato, in eo cum ex ipso fructus est, tum etiam ex cæteris.*

Nam

Nam *beneficium dignis vbi das, omnes obligas.* Publ.

Et *beneficium dando accepit, qui digno dedit.* Idem.

Quare quod benefit bonis haud perit. Plaut. Rud.

Sed contra, malo si benefacias, id beneficium interit. Idem in Trin.

Et *benefacta male locata malefacta sunt.* Enn. apud Cic. 2. Offic.

— Nam malo benefacere tantundem Est periculi, quantum bono malefacere. Plaut. Pen.

Qui vero largiuntur indignis ea quæ dignis conferri debebant, tria committunt absurda: nam & ipsi iacturam faciunt; & in bonos iniurij sunt, & malos deteriores reddunt materiam vitijs suppeditantes. Max. Ser. de Benef.

Nonnulli autem, familiaribus probis, & indigentibus neglectis, dant alijs importune, ac impudenter petentibus non studio dandi, sed quia negare non possunt. Plut. de vitios. pud.

Hos liberales facit frontis infirmitas. Senec. 2. de Benef.

Sed dandi arbitrium iudicio, non inepto pudori deferendum docuit Rex Ar- Plut. de vitios. pud

Archelaus, qui, in cœna importuno quodam aureum poculum poſcente, id Euripidi dari iuſſit, importuno illi dicens: tu dignus es qui petas, nec accipias; ille qui accipiat etiam non petens.

Lamp. Alex. *Idem oſtendit Alexander Seuerus, qui deſcriptum habebat, quid cui præſtitiſſet: qui autem ex benemeritis nihil, aut minimum petiſſent, eos appellabat dicens: quid eſt quod nihil petis? An me tibi vis fieri debitorem? pete, ne fruſtratus de me queraris.*

Senec. 4. de Benef. Hos imitare, non *Reges illos, qui multa opertis oculis donant;*

Max. Ser. 8. Et *gratias Virgines meretrices efficiunt,*

Stob. Ser. 15. *Similes ijs ficubus, quæ in altis præruptiſq; naſcuntur; è quibus homo fructum non capit, ſed corui tantum, & milui.*

Cic. 2. de Offic. Itaque *in deligendis idoneis iudicium, & diligentiam adhibeas.*

Sen. de Ben. Et *habeatur perſonarum, ac dignitatum proportio.*

Sen. 1. de Benef. Si auaris beneficia *das; non patitur auiditas quenquam eſſe gratum: Nunquam enim improbæ ſpei quod datur ſatis eſt:*

Si

Si ambitioſis; *æque ambitio non patitur quenquam in ea menſura bonorum conquieſcere, quæ quondam eius fuit impudens votum. Vltra enim ſe cupiditas porrigit, & felicitatem ſuam non intelligit, quia non vnde venerit reſpicit, ſed quò tendat.* Ibidem.

Caueto etiam *ne largitio fontem ipſum benignitatis exhauriat: ita enim benignitate benignitas tollitur.* Cic. 1. de Offic.

Et *ſubitæ largitionis comes eſt pœnitentia.* Plin. 1. ep. 8.

Adde quod turpiſſimum genus damni eſt inconſulta donatio.. Senec. 1. de Benef.

Etiam ſimplicitas, ac liberalitas, ni adſit modus, in exitium vertuntur. Tacit. 3. hiſt.

Curandum igitur *eſt vt ratio quæſtuum, & neceſſitas erogationum inter ſe congruant.* Idem 13. Annal.

Non enim *debet Princeps grauitate ſumptuum iuſtos reddituſ auferre.*

Sane *frugalitas Principis multis impenſis & erogationibus vel ſola ſufficit.* Plin. Paneg.

Non debet autem *priuatim largiri, quod auidius de Rep. ſumat.* Tacit. 2. hiſt.

Nam *ſinguli nunquam ſaturabuntur: Reſp. deficiet.* Idem 3. hiſt.

Et

Cic. 2. de Offic. Et *sequuntur largitionem rapinæ. Cum enim dando egere cæperint homines, alienis bonis manum afferre coguntur. nec tanta studia assequuntur eorum, quibus dederunt, quanta odia eorum, quibus ademerunt.*

Tac. 3. hist. *Amicitias* autem *qui magnitudine munerum, non constantia morum continere putat, meretur magis, quam habet.*

Nam

Claud. 4. Honor. *Perdurat non empta fides: nec pectora merces Alligat.*

Sen. Agam. Et *precio parata vincitur precio fides.*

Senec. 1. de Benf. Itaque *ne sub specie benignitatis inconsulta facilitas placeat.*

Ibidem. Nam *liberalitatem nec deesse oportet, nec superfluere.*

Ibidem. Et *cum sit nulla honesta vis animi, etiamsi à recta voluntate incœpit, nisi quam virtutem modus fecit, veto liberalitatem nepotari.*

Enimuero

Horat. 1. Sat. 1. *Est modus in rebus; sunt certi denique fines;*
Quos ultra, citraq́ nequit consistere rectum.

DE

DE TEMPERANTIA.

QVM Temperantia *ſit rationis in libidinem, atq; alios non rectos impetus animi ſumma & moderata dominatio*, quis eam ſummo tot mortalium moderatori, ac domino futuro neceſſariam eſſe non videt? Cic.l.Rhet.

Nam *nihil eſt tam præclarum, tamque magnificum, quod non moderatione temperari deſideret.* Val.lib.1.

Eſt autem *temperantia contractio quædam cupiditatum, & ordo ſuperuacaneas, & aſcititias abigens, & mediocriter cum decori ratione obſequens neceſſarijs.* Plut.Gril.

Vnde *temperantia voluptatibus imperat: alias odit, atq; abigit: alias diſpenſat, & ad ſanum modum dirigit: nec vnquam ad illas propter ipſas venit: ſcit optimum eſſe modum cupitorum non quantum velis, ſed quantum debeas ſumere.* Sen.ep.83.

Nam

Cic. 1. de Fin.

Nam *in rebus fugiendis, aut expetendis rationem vt sequamur monet: nec enim satis est iudicare quid faciendum, non faciendumue sit, sed stare etiam oportet in eo quod sit iudicatum. Plæriq; autem continere atq; seruare id quod statuerint non possunt, sed victi & debilitati, obiecta specie voluptatis, tradunt se libidinibus constringendos: nec quid prouenturum sit prouident; ob eamq; causſam, propter voluptatem & paruam, & non necessariam, & quæ vel aliter pararetur, & qua etiam carere possent sine dolore, tum in morbos graues, tum in damna, tum in dedecora incurrunt.*

Claud. Eutrop.

Et quia cæcus inest vitijs amor, omne futurum
Despicitur, suadentq; brevem præsentia fructum:
Et ruit in veitum damni secura libido.

Cic. 1. de Fin.

Qui autem ita frui volunt voluptatibus, vt nulli propter eas dolores consequantur, & qui suum iudicium retinent, ne voluptate victi faciant id quod sentiunt non esse faciendum; hi voluptatem maximam adipiscuntur prætermittenda voluptate.

Sed

SEd *quemadmodum temperantia sedat apetitiones, & efficit, vt hæ rectæ rationi pareant, conseruatq; considerata iudicia mentis: sic huic inimica intemperantia omnem animi statum inflammat, conturbat, incitat.* Cic. 4. Tusc.

Nam *intemperans omnes voluptates concupiscit, aut certe maximas, sicq; voluptatibus rapitur, eas vt rebus omnibus anteponat. Itaq; & non fruendo angitur, & concupiscendo.* Arist. 3. Eth. cap. 11.

Et *vt feras cum labore periculoq; venamur, & captarum quoq; illarum sollicita possessio est, sæpe enim laniant dominos: ita habentibus magnæ voluptates in magnum malum euasere, captæq; cepere. Quæ quo plures, maioresque sunt, eo ille minor ac plurium seruus est, quem vulgus felicem apellat.* Senec. de Vita Beat.

Sane *miserrimi mortalium iudicandi, in quantiscunque opibus refulgeant, ventri aut libidini dediti, quorum animus inerti otio torpet.* Senec. 7. de Benef.

Quo magis prauitas eorum admiranda est, qui dediti corporis gaudijs per luxum, & ignauiam ætatem agunt. Cæterum ingenium, quo neque melius, Saluſt. Iug.

melius, neq; amplius aliud in natura mortalium est, incultum, atq; socordia torpescere sinunt.

Tacit. 2. Annal. *Animo* autem *per libidinem corrupto nihil honestum inest.*

Cic. de Sen. *Voluptas* enim *rationi inimica impedit consilium, ac mentis perstringit oculos, nec habet vllum cum virtute commercium.*

Idem in Parad. Et *quo maior est, eo magis mentem è sua statu & sede demouet.*

Idem de Sen. Vnde *in voluptatis regno virtus non potest consistere.*

Sen. ep. 92. *Voluptas* enim *dissoluit, & omne robur animi emollit.*

Cic. Cat. *Nulla vero capitalior pestis, quàm voluptas corporis hominibus à natura data est.*

Val. lib. 9. cap. 1. *Quid enim luxuria, & libidine fœdius? quid etiam damnosius? quibus virtus atteritur, victoriæ languescũt, sopita gloria in infamiam conuertitur, animiq; pariter, et corporis vires expugnantur: adeo vt nescias ab hostibus, an ab illis capi perniciosius habendum sit.*

Sen. ep. 57. *Vna Hannibalem hiberna soluerunt, et indomitũ illum niuibus, atq; Alpibus virum enervauerunt fomẽta*

Cam-

Cāpaniæ. Armis vicit: vitijs victus eſt.

Itaq; *recte voluptatē Plato eſcam malorum appellat, quod ea videlicet homines capiantur, vt hamo piſces,* Cic. de Sen.

Vnde etiam dicitur

Luxuries prædulce malum, quæ dedita ſemper Claud. 2. Stil.
Corporis arbitrijs hebetat caligine ſenſus,
Membraque Circæis effæminat aerius herbis,
Blanda quidem vultu, ſed qua non tetrior vlla
Interius, fucata genas, & amicta doloſis
Illecebris auro torues circumligat hydros.

VOluptas etiam *vt decoris labes opprimenda eſt.* Cic. 1. de Leg.

Non enim eſt ſatis digna hominis præſtantia. Idem 1. de Offic;

In qua nihil eſt magnificum, aut quod naturam hominis Dijs proximi deceat. Sen. 7. de Benef.

Nam *humilis res, & puſilla eſt, & in minimo habenda pretio, communis cum mutis animalibus: ad quam minima, & contemptiſſima aduolant:* Sen. ep. 123.

Mem-

Idem 7. de Benef. *Membrorum turpium ac vilium miniſterio veniens, exitu fœda.*

Ibidem. *Fragilis eſt etiam, & breuis: faſtidit obiecta: quo auidius hauſta eſt citius in contrarium recidens: cuius ſubinde neceſſe eſt aut pudeat, aut pœniteat.*

Cic. 2. de Fin. *Fluit* enim *voluptas corporis, & prima quæq; auolat, ſæpiuſq; relinquit cauſſas pœnitendi, quam recordandi.*

Boet. 3. de Conſol. Et *triſtes eſſe voluptatum exitus, quiſquis reminiſci libidinum ſuarum volet intelliget.*

Nam

Ibidem. *Habet omnis hoc voluptas;*
Stimulis agit fruentes,
Apiumq; par volantum,
Vbi grata mella fudit,
Fugit, & nimis tenaci
Ferit icta corda morſu.

Serin. in Memor. Vnde *Ariſtoteles admonebat, vt voluptates contemplemur non venientes, ſed abeuntes: venientes enim fucata ſpecie blandiuntur: abeuntes dolorem, ac pœnitentiam relinquunt.*

Ibidem. Et *Architas Tarentinus dicebat nullam peſtem eſſe voluptate capitaliorem: ſiquidem ex ea, tanquam ex*

fonte

fonte prodit quicquid est in hominum vita scelerum, & calamitatum.

——Inde aspice late Sil. 15.
Florentes quondam luxus quas verterit vrbes.
Quippe nec ira Deûm tantum, nec tela, nec hostes,
Quantum sola noces animis illapsa voluptas.

Etiam

Perdidit horrendo Troiam Venus improba bello:
Et Lapithas bello perdis, Iacche, graui.

Itaque

Sperne voluptates: nocet empta dolore voluptas. Horat. 1. epist. 1.

PRinceps autem ab amore lasciuo, intemperantiæ comite, ac fomite maxime sibi caueat.

Nam

Non bene conueniunt, nec in vna sede morantur Ouid. 3. Metam.
Maiestas, & amor.

Certe

Quid deceat non videt vllus amans. Idem ep. 21.

Porro *amor & melle, & felle est* Plaut. Cistel.

fœcundissimus: gustu quidem dat dulce: amarum ad satietatem vsque oggerit.

Vnde

Ouid. 2. Art. *Quod iuuat exiguum est: plus est quod lædit amantes.*

Ergo

Id. 1. Remed. *Vtile propositum est sæuas extinguere flammas,*
Nec seruum vitijs pectus habere suum.

Quamobrem

Ibidem. *Opprime, dum noua sunt, subiti mala semina morbi.*

Nam

Sen. Hippol. *Qui blandiendo dulce nutriuit malum,*
Sero recusat ferre quod subijt iugum.

Amor autem *inuenta gignitur, luxu, otio*

Sen. Octau. *Nutritur inter læta fortunæ bona:*
Quem si fouere, aut alere desistas, cadit;
Breuique vires perdit extinctus suas.

Itaque

Ouid. 1. Remed. *Fac monitis fugias otia prima meis.*

Hæc,

Hæc, vt ames, facimus; hæc, vt fecere, tuentur:
Hæc sunt iucundi causſa, cibusque mali.
Otia si tollas, periere Cupidinis arcus,
Contemptæq; iacent, & sine luce faces.

MAxime autem *inuenum ætas à libidinibus arcenda est, exercendaq; in labore, patientiaq; animi, & corporis.* Cic. 1. de Offic.

Atque etiam, *cum relaxare animos, & dare se iucunditati volent, caueant intemperantiam; meminerint verecundiæ.* Ibidem.

Nam *ludo, & ioco vti illis quidem licet, sed sicut somno, & quietibus cæteris, tum cum grauibus seriisq; satisfecerint. Ipsumq; iocandi genus ingenuum & facetum esse debet, non profusum, nec immodestum: sed semper in ipso ioco aliquod probi ingenij lumen eluceat.* Ibidem.

Enimuero *libidinosa intemperansque adolescentia effœtum corpus tradit senectuti.* Cic. de Senect.

Hinc *dicebat Diogenes, vt in* Apud Stob. Ser. de in Temper.

ædibus, in quibus copia est alimentorum multi sunt mures, & feles; sic etiam corpora intemperantium hominum multos sibi morbos asciscere.

Sen. ep. 51. Quamobrem adolescentes *id agere debent, vt irritamenta vitiorum quam longissime profugiant;*

Idem ep. 27. Et *dimittant voluptates turbidas magno luendas.*

Siquidem

Ouid. ep. 16. *Est virtus placitis abstinuisse bonis.*

Cic. 5. Tusc. Hoc autem eo magis faciendum quod *qui voluptatem maxime sequuntur, ij minime consequuntur.*

Idem 1. de Fin. Et *reijciendis voluptatibus maiores alias consequentur.*

Democr. apud Stob. Nam *temperantia quæ iucunda sunt auget, & voluptatem maiorem facit.*

Quippe

Iuuen. *Voluptates commendat rarior vsus*

Democr. apud Stob. Et *dulcium quæ variissima sunt maxime delectant: si quis modum excesserit, iucundissima quæq; iniucundissima fient.*

Pla-

Plærosque vero oblectamenta brevia, & fallacia decipiunt: sicut ebrietas, quæ unius horæ hilarem insaniam longi temporis tædio pensat. Sed gaudium non nascitur nisi ex virtutum conscientia. Non potest gaudere nisi fortis, nisi iustus, nisi temperans. Sen ep. 59.

——Semita certe
Tranquillæ per virtutem patet
unica vitæ. Iuuen. Sat. 10

DE FORTITVDINE.

QVEMADMODVM Principi iuſtitia ad ſuos æquitate, ac legibus in pace regendos maxime conuenit: ita etiam & fortitudo ad eoſdem armis, in bello protegendos. Non igitur noſtri inſtituti eſt fortitudinem illam Principi commendare, quæ in perferendo, ac patiendo præcipue cernitur (quamuis ea laudabilis ſit, & cuiuis optanda) multo minus falſam illam, quam vulgus hominum ſuſpicit, & laudat; cuius origo eſt odium, aut impotens ambitio, comites iniuſtitia, & temeritas, effectus iniuſtæ rapinæ, cædes, & publicæ clades: ſed illam, qua Princeps ſe, ſuoſque ab hoſtium, ac perduellium iniurijs inuicto animo tuetur; & quæ pro Cynoſura iuſtitiam, pro gubernaculo prudentiam, pro portu denique pacem habet.

Nam

Nam quod ad iuſtitiam attinet, *ea animi elatio, quæ cernitur in periculis & laboribus, ſi iuſtitia vacat, pugnatque non pro ſalute communi, ſed pro ſuis commodis in vitio eſt. Non enim modo id virtutis non eſt, ſed potius immanitatis omnem humanitatem repellentis.* Cic. 1. de Offic.

Iuſtitiæ vero primum munus eſt, ne cui quis noceat, niſi laceſſitus iniuria. Ibidem.

Fortes igitur & magnanimi ſunt habendi non qui faciunt, ſed qui propulſant iniuriam. Ibid.

In eum vero, qui iure agere, & ſatisfacere paratus ſit, nefas bellum ſumere. Thucid. li. 1.

Iuſtum autem bellum, quibus neceſſarium eſt: & pia arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes. Liu. 9.

Optabilius quidem foret magnitudinem ſuam iuſtitia tueri. Tacit. de mor. Germ.

Sed quia *non deerunt, niſi ſilua,* in qua graſſantur, *exciſa, raptores alienæ libertatis.* Vel. lib. 2.

Illud eſt non modo iuſtum, ſed etiam neceſſarium; cum vi vis illata defenditur. Cic. pro Mil.

Ibidem. Nam *hoc & ratio doctis, & neceſſitas barbaris, & mos gentibus, & feris natura ipſa præſcripſit, vt omnem ſemper vim quacunque ope poſſent à corpore, à capite, à vita ſua propulſarent.*

L. u. 5. Sed *ſunt & belli, ſicut pacis iura: iuſteque ea non minus, quam fortiter debes gerere.*

Tac. 4. hiſt. Nam *aliter quid aliud, quàm omnium inter ſe gentium bella exiſtent?*

Saluſt. ad Cæſ. Et *barbaro ritu cædem cæde, & ſanguinem ſanguine expiabimus.*

Saluſt. Cat. Sed *plærique libidinem dominandi cauſſam belli habent, & maximam gloriam in maximo Imperio putant.*

Plin. Paneg. Et *ex omni occaſione quærunt triumphum.*

Namque his

Iuuen. Sat. 10 *Bellorum exuuiæ, truncis affixa tropæis,*
Lorica, & fracta de caſſide buccula pendens,
Humanis maiora bonis creduntur.

Vnde

Vnde ab ijſdem

——*Quæritur belli exitus,* Sen. Her. Fur.
Non cauſſa.

Attamen *plerunque euentus belli, velut æquus iudex, vnde ius ſtabat, ei victoriam dedit.* Liu. 21.

Sane

Cauſſa iubet ſuperos melior ſperare ſecundos. Lucan. 7.

Et vi conſcientiæ

Frangit, & attollit vires in milite cauſſa: Propert. 4. El.
Quæ niſi iuſta ſubeſt, excutit arma pudor.

PRudentia etiam fortitudinem gubernet.

Nam *fortes non modo fortuna adiuuat (vt eſt in prouerbio) ſed multo magis ratio, quæ quibuſdam quaſi præceptis confirmat vim fortitudinis.* Cic. 2. Tuſc.

Et *illa certiſſima eſt virtus, quæ ſe diu multumque circumſpexit, & rexit, & ex lento, ac deſtinato prouexit.* Sen. 1. de Ira.

Nam *temeritas, vbi primum impetum fudit, velut quædam animalia, amiſſo aculeo torpet.*

Proinde

Val.Flac.4. Argon. ——*Non ſolis viribus æquum*
Credere; ſæpe acri potior Prudentia dextra

Hinc in Vlyſſe Prudentia ſic in Aiace audaciam compellat:

Ouid.13. Metam. ——*Tibi dextera bello*
Vtilis; ingenium eſt quod eget moderamine noſtro:
Tu vires ſine mente geris; mihi cura futuri eſt:
Tu pugnare potes; pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides: Tu tantum corpore prodes;
Nos animo: quantoq; ratem qui temperat, anteit
Remigis officium; quanto eſt dux milite maior;
Tantum ego te ſupero.

Tacit.1. Annal. Itaque *arma conſilio temperanda ſunt.*

Ter.Eunuch. Et *conſilio omnia prius, quàm armis experiri ſapientem decet.*

Publ. Nam *animus vereri qui ſcit, ſcit tuto aggredi.*

Liu.22. Et *omnia audens contemnitur: nil temere agens metuitur.*

Thucid.1. Quicquid igitur *præter opinionem*

nem in bello euenire poteſt, priuſquam aggrediare, conſidera.

Nam *omne bellum ſumitur facile;* Saluſt. Iug. *cæterum ægerrime deſinit: nec in eiuſdem poteſtate initium eius, & finis eſt. Incipere cuiuis etiam ignauo licet: deponitur, cum victores volunt.*

Itaque *cum tuas vires, tum vim* Liu. 30. *fortunæ, Martemq; belli communem propone animo.*

Nam

Licet omne tecum Græciæ robur trahas; Senec. Theb.
Licet arma longe miles, ac late explicet;
Fortuna belli ſemper ancipiti in loco eſt.

Quantumuis autem *opibus tuis confidas, non debes certa pro incertis mutare.* Saluſt. Iug.

Nec ita aliena appetas, vt de tuis Liu. 30. *dimices.*

Quin potius *caue, ne dum ad* Curt. lib. 7. *culmen venire contendis, vna cum ipſis ramis, quos comprehendiſti decidas:*

Et Auguſtum audi, *qui prælium,* Suet. Aug. *aut bellum ſuſcipiendum omnino negabat,*

gabat, niſi cum maior emolumenti ſpes, quam damni metus offenderetur. Nam minima commoda non minimo ſectantes diſcrimine ſimiles aiebat eſſe aureo hamo piſcantibus, cuius abrupti damnum nulla captura penſari poſſet.

Liu. 30. *Simul* enim *parta, & ſperata decora vnius horæ fortuna euertere poteſt.*

Tacit. 12. Annal. Sane *cautis, quàm acrioribus conſilijs fortuna tutius habetur.*

Suet. Aug. Quamobrem Auguſtum imitare, *qui nulli genti ſine iuſtis, & neceſſarijs cauſſis bellum intulit:*

Plin. Paneg. Et cum Traiano *nec prouoces bella, nec timeas.*

Tacit. de Mor. Ger. *Id beatius, quàm ſuas alienaſq; fortunas metu verſare,*

Sen. ep. 89. Sane pius, etiam & magnanimus Princeps *alieno ſanguini, tanquam ſuo, parcit; & ſcit homini non eſſe homine prodige vtendum.*

Capit. Anton. Etiam cum Scipione, & Antonino *mauult vnum ciuem ſeruare, quàm nulle hoſtes occidere.*

Liuius. A Page ergo *furias, faceſque belli;*

Homines

Homines in id natos, vt neq; ipſi quieſcant, nec alios ſinant. Thucid. 3.

Iſtorum enim

Quemq; ſuæ rapiunt ſcæleratæ in prælia cauſſæ. Lucan. 1.

At

Heu miſeri qui bella gerunt. Lucan. 4.

Nam *belli non aduentus ſolum, ſed etiam metus affert calamitatem.* Cic. pro leg. Man.

Tum enim

——Non vllus aratro Dignus honos: ſqualent abductis arua colonis. Virg. 1. Georg.

Tum ſcelera dempto fine per cunctas domos Iere: nullũ caruit exemplo nefas. Sen. Hip.

Namque

——Arma non ſeruant modum: Nec temperari facile, nec reprimi poteſt Stricti enſis ira. Sen. Herc. Fur.

Et

Notũ quid cæde calentibus armis, Quantum iræ liceat, motuſq; quid audeat enſis. Sil. 1.

CVm igitur duo ſint genera decertandi, vnum per diſceptationem; alterum per vim; cumq; illud proprium ſit hominis, hoc belluarum, con- Cic. 1. de Of.

confugiendum eſt ad poſterius, ſi vti non licet ſuperiore.

Ac tum quidem

Virg.6.Aen. *Tu ne cede malis; ſed contra audentior ito.*

Tacit.4.Ann *Atq; erectum, & fidentem animi te oſtende.*

Cic.1.de Off. Nam *fortis animi, & conſtantis eſt non perturbari in rebus aſperis, nec tumultuantem de gradu deyci (vt dicitur) ſed præſentis animi vti conſilio, nec a ratione diſcedere.*

Ibid. *Cum* enim *tempus eſt, neceſſitaſq; poſtulat, decertandum manu eſt; & mors ſeruituti, turpitudiniq; anteponenda.*

Enimvero

Dulce, & decorum eſt pro patria mori.

Horat.3.Car Od.2. *Mors & fugacem perſequitur virum:*

Nec parcit imbellis iuventæ

Poplitibus, timidoq; tergo.

Tacit. Agric. Sane *honeſta mors turpi vita potior: et incolumitas, ac decus eodem loco ſita ſunt.*

Saluſt. Iugurt. Nam *fortiſsimus quiſq; tutiſſimus eſt.*

Tacit.1.hiſt. Et *intuta plærumq; quæ indecora.*

In

In prælio enim *qui maxime timent, his maximum periculum eſt.* Saluſt. Catil.

Et *pauidis conſilia in incerto ſunt.* Tacit. 2. Annal.

Quamobrem *nunquam omnino periculi fuga committendum eſt, vt imbelles timidiq; videamur: ſed fugiendum etiam illud, ne offeramus nos periculis ſine cauſſa, quo nihil ſtultius eſſe poteſt.* Cic. 1. de Off.

Et ſane

——— *Fortiſſimus ille eſt,*
Qui promptus metuenda pati, ſi cominus inſtent,
Et differre poteſt. Lucan. 7.

Itaque *eris fortis, & magnanimus, pericula ſi non appetas, vt temerarius; nec vt timidus formides.* Auth. lib. de 4. Virt.

SI vero gerendum *ſit bellum, ita ſuſcipiatur, vt nihil aliud quam pax quæſita videatur.* Cic. 1. de Off.

Nam *ſapientes pacis cauſſa bellum gerunt, & laborem ſpe otij ſuſtentant.* Saluſt. ad Cæſ.

Siquidem in pace cauſſæ, & merita ſpectantur: vbi bellum ingruit, innocentes, ac noxij iuxta cadunt. Tacit. 1. Annal.

Et profecto *melior, tutiorq; eſt certa pax, quam ſperata victoria. Illa in tua, hæc in deorum manu eſt.* Liu. 30.

Etiam *nomen pacis dulce eſt: res vero* Cic. Phil. 13.

vero ipſa tum iucunda, tum ſalutaris.

Id. de Leg. Agrar. *Qua non modo ij quibus natura ſenſum dedit, ſed etiam tecta, atque agri lætari videntur.*

Etenim

——Pax optima rerum,
Quas homini noviſſe datum eſt:
Sil. 11. *pax vna triumphis*
Innumeris potior.

Nam

Nulla ſalus bello: pacem te poſ-
Virg. 11. Aen. *cimus omnes.*

Et ſane

Candida pax homines, trux
Ouid. de Art *decet ira feras.*

Itaque

Frondibus Actiacis comptos
Ouid. 1. Faſt. *redimita capillos*
Pax ades, & toto mitis in or-
be mane.
Dum deſint hoſtes, deſit quoq;
cauſſa triumphi:
Tu ducibus bello gloria ma-
ior eris.

DE

DE VITA ET virtutibus ANTONINI PIJ Imperatoris, è IVLIO CAPITOLINO, & AVRELIO VICTORE excerpta maxime memorabilia.

EVIT ANTONINVS cognomento PIVS, Vir forma conſpicuus, ingenio clarus, ſingularis eloquentiæ, & nitidæ literaturæ, ſobrius, alieni abſtinens, modeſtus, & ab omni iactantia alienus, nec vlla fere vitij labe maculatus; adeo deniq; laudabilis, vt Numæ Pompilio compararetur. Ab Hadriano Imperatore in ſucceſſionem Imperij adoptatus aurum coronarium, quod adoptionis ſuæ cauſſa oblatum fuerat, Italicis totum, medium

dium Provincialibus reddidit. Erga Hadrianum, dum vixit; ſumma fuit pietate, & eidem religioſiſſime paruit. Per Legatos plurima bella geſſit. Procuratores ſuos tributa modeſte exigere iuſſit, & modum excedentes rationem factorum reddere coegit. Nec vnquam lætatus eſt lucro, quo Provinciales opprimerentur. De Procuratoribus, & reliquis miniſtris ſuis conquerentes æquo animo audiebat. Si quos autem repetundarum damnaſſet, eorum liberis bona paterna reſtituebat, ea tamen lege, vt illi Provincialibus redderent, quod parentes iniuſte abſtuliſſent. Quos Hadrianus damnaverat abſolui à Senatu curavit, dicens Hadrianum ipſum id fuiſſe facturum. Imperatorium faſtigium ad ſummam civilitatem deduxit (vnde amplius crevit) indignantibus Aulicis miniſtris, qui, illo nihil per internuncios agente, nec aditum ad eum hominibus intercludere poterant, nec illius favores

vores aut beneficia vendere. Senatui tantum detulit Imperator, quantum cum privatus esset. Patris Patriæ nomen delatum sibi a Senatu, quod propter modestiam accipere distulerat, cum ingenti gratiarum actione tandem suscepit. Erga amicos benignum, & constantem se præbuit: tantaq; charitate, ac diligentia subiectos sibi populos rexit, vt omnes, & eorum omnia, quasi res proprias curaret.

Prouinciæ sub eo cunctæ floruerunt: Quadruplatores, & Delatores sublati: proscriptio, & publicatio bonorum rarior, quam vnquam antea fuit: adeo vt vnus tantum proscriberetur affectatæ tyrannidis reus, puniente Senatu: a quo in coniurationis conscios inquiri vetuit, filio eiusdem in omnibus benigne opem ferens. Perijt & Priscianus eiusdem criminis reus, sed morte voluntaria; de qua coniuratione quæri etiam vetuit. Victus illius talis fuit, vt inesset eidem opulentia

pulentia ſine reprehenſione, parcimonia ſine ſordibus. Convivia cum amicis & privata communicabat, & publica: frequentabat etiam ipſe amicorum ſuorum convivia. In edendis muneribus, & ſpectaculis erat magnificus. Piſcando ſe & venando multum oblectabat, & deambulatione cum amicis, & colloquio. Salaria multis ſubtraxit, quos otioſos ea videbat accipere, *Nihil eſſe* dicens *indignius, immo crudelius, quam ſi Remp. vi arroderent, qui nihil in eam ſuo labore conferrent.* Sed Rhetoribus, & Philoſophis per omnes provincias & honores, & ſalaria detulit. Multa de iure ſanxit: & rationes omniũ Provincialium apprime ſciebat, & vectigalium. Raras expeditiones obibat, dicens, gravem Provincialibus eſſe Principis etiam parci comitatum. Multas civitates adjuvit pecunia, vt opera vel nova extruerent, vel vetera reſtituerent. Hæreditates eorum qui filios habebant repudiavit.

Vini,

Vini, Olei, & tritici penuriam, ærarij pecunijs eadem emendo, & populo gratis dando, levavit. Seditiones vbicumq; factas non crudelitate, ſed moderatione & prudentia compreſſit: Omnium quæ geſſit, & in Senatu, & per edicta rationem reddidit Vrbanitatis illius hoc argumẽtum eſt, quod cum Apollonium, quem Chalcide acciverat, ad Tiberianam domum, in qua habitabat, vocaſſet, vt ei Marcum Antoninum traderet, atque ille dixiſſet, non Magiſtrum ad diſcipulum, ſed diſcipulum ad Magiſtrum venire debuiſſe; deriſit eum lepide dicens: facilius fuit Apollonio Chalcide Romam venire, quam a domo ſua in Palatium. Humanitas & pietas eius ex eo patet, quod cum Marcus mortuum educatorem ſuum fleret, eumq; Aulici miniſtri ab oſtentatione pietatis avocarent, permittite, inquit, illi, vt homo ſit: neque enim vel Philoſophia, vel Imperium tollit affectus. Inter alia

alia civilitatis, et manſuetudinis eius præcipuum argumẽtum eſt, quod cum domum Omuli cuiuſdam viſens ex eodem quæſiſſet, vnde columnas quaſdam porphireticas haberet, et Omulus ei dixiſſet, cum in domum alienam veneris, et mutus, et ſurdus eſto, id patienter tulit. Tantum authoritatis apud exteras gentes nemo vnquam habuit, cum ſemper pacem coleret, adeo vt ſæpe Scipionis hanc ſententiam vſurparet: *Malle ſe vnum civem ſervare, quam mille hoſtes occidere.* Atq; ita orbem terræ per annos viginti tres authoritate ſola rexit, adeo trementibus eum, atq; amantibus cunctis Regibus, et Populis, vt Parentem, ſeu Patronum magis, quam Dominum Imperatoremve reputarent; omneſq; vno ore in cœleſtium morem propitiũ optantes de controverſijs inter ſe iudicem eum poſcerent. Interijt anno ætatis ſeptuageſimo: ſed quaſi adoleſcens deſideratus eſt; cum omnes eius ingenium, clementiam,

mentiam, pietatem, ſanctimoniam laudarent. Decreti ſunt ei omnes honores, qui optimis Principibus ante delati ſunt.

* *
*

DE

DE VITA ET virtutibus MARCI ANTONINI *Philoſophi, Imperatoris, ex* DIONE, IVLIO CAPITOLINO, VULCATIO GALLICO, HERODIANO, & ÆLIO LAMPRIDIO excerpta, *& in ordinem digeſta maxime memorabilia.*

MARCO ANTONINO AVRELIO, ANTONINI PIJ Succeſſori, in omni vita Philoſophanti viro, & ſanctitate vitæ omnibus Principibus antecellenti, multum ad virtutem contulit natura. Nam antequam cum Philoſophis, & alijs literatis verſatus fuiſſet, ſummo animi ardore contendebat ad ſtudium virtutis & ita propinquis, ac cæteris, quibus erat

notus, adhuc puer satisfaciebat, vt maximè charus omnibus esset. Atque ob eam caussam præsertim ab Hadriano adoptatus in familiam nihilo fuit insolentior. In illius gremio educatus Verissimus ab illo nominatus fuit. Amabat pugilatum, luctamina, cursus, aucupium, & venationem, & pila apprime ludebat. Sed Philosophia serium, & gravem eum reddidit, non tamen abolita in eo comitate, quam præcipue amicis, atque etiam minus notis exhibebat; cum frugi esset sine contumacia, verecundus sine ignavia, sine tristitia grauis. Adoptatus in aulicam domum parentibus suis tantam reverentiam quantam privatus exhibuit: eratque haud secus quam in privata domo frugi ac diligens, pro arbitrio patris omnia agere, dicere, cogitare studens. Quanquam autem brevi in maximis honoribus ageret, & formandus ad regendum statum Reip. patris actibus interesset, studia tamen cupidissime frequentabat.

tabat. Exiſtimationis ſuæ tãtam curam habuit, vt ſcire maxime ſtuderet, quid quiſq; de ſe diceret, libenter emendans quæ iure reprehenſa viderentur. Atque etiam Procuratores ſuos vel puer ſemper monebat, ne quid arrogantius facerent: & hereditates ſibi delatas aliquoties reſpuebat, iure proximis eas reddens Ita vero per viginti tres annos in domo paterna verſatus fuit, vt patris, & aliorum omnium in illum quotidie amor creſceret. Poſt exceſſum Divi Pij a Senatu regimen publicum capere coactus fratrem ſibi ſocium in Imperio aſcivit: quem Lucium Aurelium Verum Commodum appellavit: ac tum primum duos Auguſtos habere cæpit Imperium Romanum Marcus autem amorem civium affectans, licet infirma valetudine, Reip. curandæ aſſiduam operam dabat, & delicias fratris, quamvis eas vehementer improbaret, patienter ferebat. Nec ob ſtudium pacis belli curam negligebat.

Nam Parthico bello ingruente, omnia ad illud neceſſaria Romæ poſitus diſpoſuit, & ordinavit. Cum autem laboris amans eſſet, nihil dicere ſolebat, nihil ſcribere, aut facere negligenter, diuq; de negotijs conſultabat, aſſerens non decere Imperatorem propere quicquam agere. Multis Senatoribus etiam pauperibus ſed ſine crimine dignitates tribunitias, Ædilitiaſq; conceſſit: nec quenquam in Senatorium ordinem legit, niſi quem ipſe bene noſſet. Suffragatoribus vero non cito credebat: ſed diu verum ipſe inveſtigabat. Semper autem, cum potuit, interfuit Senatui; Comitijs etiam frequenter vſque ad noctem: neque vnquam receſſit e curia, niſi Conſul dixiſſet: nihil vos moror, Patres Conſc. Iudiciariæ rei ſingularem diligentiam adhibuit; & quoties bello non impediebatur jus reddere ſolebat. Cavit ſumptibus publicis, & calumnijs quadruplatorum ſive delatorum interceſſit, appoſita

ſita falſis delatoribus nota. Delationes quibus fiſcus augebatur averſatus eſt : & fiſco in cauſſis compendij nunquam judicans favit. Habebat ſecum præfectos Iuris peritos, quorum & authoritate, & periculo ſemper iura dictabat : Ius autem magis vetus reſtituit, quam novum fecit. Erat illi mos vt crimina minori ſupplicio, quam legibus plecti ſolent, puniret, quamvis contra gravium criminum manifeſte reos inexorabilis permaneret. De alimentis publicis multa prudenter invenit. Italicis civitatibus famis tempore frumentum ex vrbe donavit, totiq; rei frumentariæ cõſuluit. In largitionibus parciſſimus fuit, quod laudi potius illi quam vitio vertendum eſt. Sed tamen & in bonos viros beneficia contulit, & oppidis labentibus opem tulit, & tributa vel vectigalia, vbi neceſſitas cogebat, remiſit. Cum populo vero non aliter agebat, quam eſt actum in civitate libera. Fuit etiam per omnia

modeſtiſſimus in hominibus deterrendis a malo, ad bona invitandis, remunerandis copia, indulgentia liberandis: fecitq; ex malis bonos, ex bonis optimos.

Moderate cavillationes ferebat: et cũ eſſet conſtans erat etiã verecundus. Tantæ autẽ humanitatis erat, vt Lucij Veri vitia celaret, et excuſaret, cum ei vehementiſſime diſplicerẽt. Humanitas etiam et clemẽtia ipſius erga hoſtes, et perduelles admiranda fuit, præcipue erga Avidium Caſsiũ, qui, ſuſceptis Imperatorijs inſignibus, bellum cõtra eum parabat. Cum autẽ nõ modo hæc Marci clementia, ſed etiam inſignis illius modeſtia et æquanimitas in concione quadam de Caſsij rebellione ad exercitum manifeſte eluceat, eam hic tranſcribere operæpretium duxi.

Etſi huc veni (commilitones) non ſuccenſendi, aut lamentandi cauſſa (cur enim Deo ſuccenſere oportet, in cuius poteſtate ſunt omnia) tamen eos qui immerito infelices ſunt adverſam fortunam

fortunam lamentari neceſſe eſt: quod mihi evenit hoc tempore. Quam enim graue eſt & moleſtum bella nobis ex bellis exiſtere? Quam porro calamitoſum cum eo confligere, qui eiuſdem gentis ſit? Quam vero vtroq; grauius eſt atq; calamitoſius fidem in hominibus nullam eſſe, fieriq; mihi inſidias ab homine amiciſſimo, meq; invitum, nulla facta iniuria, nulloq; commiſſo delicto, in certamen venire? Quæ virtus vnquam tuta, aut quæ amicitia firma exiſtimabitur, ſi mihi hæc facta eſt iniuria? Nonne fides, nonne ſpes omnis amiſſa eſt? Quod ſi meum tantum eſſet periculum, nihil certe facerem; nec enim natus ſum immortalis. Nunc autem cum publica facta ſit defectio, vel rebellio potius, bellumque ad nos omnes pariter pertineat, vellem, ſi fieri vllo modo poſſet, evocare Caſſium, cum eo; apud vos, aut apud Senatum iure contendere. Tum ego nullo prælio facto Imperium ei libenter cederem, ſi ita publicæ vtilitati conducere videretur. Etenim pro Rep. perpetuos labores ſuſtineo, qui tamdiu hic longe ab Italia commora-

tus ſum, homo iam ſenex, & imbecillis, vt neq; cibum ſuavem, neq; ſomnum vacuum curis poſſim capere. Sed quoniam Caſsius nollet mecum in hac cauſſa convenire (quo pacto enim mihi credat is, qui mihi tam infidus fuerit?) vos oportet, cõmilitones, forti animo eſſe. Nec enim Cilices, Syrij, Iudæi, Ægyptij vobis fuerunt vnquam, aut erunt potiores: ne ſi quanto nunc pauciores ſunt quam vos, tanto plures congregentur. Sed neq; Caſsij ipſius, quanquam videtur optimus eſſe Imperator, multaq; proſpere geſſiſſe, ratio vlla haberi debet. Non enim, Aquila gallulorum Dux, aut Leo pinnulorum aptus eſſe ad bellum gerendum poteſt. Jam vero illud Parthicum & Arabicum bellum non Caſsius, ſed vos confeciſtis. Quod ſi ille præſertim ex rebus contra Parthos geſtis habet gloriam, vos quoq; Verum habetis non inferiorem illo, ſed multo etiam potiorem, à quo longe plura bello victa, & parta ſunt. Quinetiam iam illum pœnitere fortaſſe cœpit, quòd me vivere intelligit: nunquam enim id, niſi pro mortuo me habito, feciſſet

Quod

Quod si manet adhuc in proposito susceptoq; consilio, tamen cum profectionem nostram intellexerit, omnino resipiscet. Vos enim metuet: me reverebitur. Itaq; tantum illud vereor, commilitones, (licet enim apud vos verum dicere) ne aut ipse manus sibi afferat, quod pudore scilicet adductus non audebit in conspectum nostrum venire, aut alius cognito adventu meo, & quod contra illum proficiscar, id faciat. Mihi enim per magnum præmium belli atque victoriæ, quantum unquam accepit nemo, auferet. Quod vero præmium, dicet aliquis? Homini, qui iniuriã mihi fecerit ignoscere, eiq; qui amicitiam, fidemque violauerit amicum, & fidelem permænere. Quæ etsi vobis fortasse videntur esse incredibilia, tamen ea vobis oportet persuaderi. Non enim bona omnia ex hominibus prorsus exterminata sunt: sed sunt adhuc apud nos antiquæ virtutis reliquiæ. Quod si quis mihi fidem non habeat, tanto cupio vehementius ea, quæ videntur fieri non posse, facta ante oculos omnium ponere. Hæc enim sola mihi ex malis præ-

ſentibus foret vtilitas, ſi poſſem re optime confecta oſtendere cunctis hominibus, nos quoq; bellis ciuilibus bene vti poſſe.

Brevi autem poſtea, cum caput Caſsij a ſuis interfecti ad eum allatum fuiſſet, non exultavit, nec elatus eſt; ſed potius doluit ereptam ſibi eſſe clementiæ occaſionem, dicens, *ſe vivum illum voluiſſe capi, vt illi exprobraret beneficia ſua, ipſumq; ſervaret.* Et cum dixiſſet aliquis, *imprudenter eum facere, quòd tam mitis eſſet in hoſtem eiuſq; liberos, & propinquos, reliquoſq; coniurationis conſcios*; et ſubiunxiſſet, *quid ſi viciſſet Caſſius?* reſpondiſſe fertur Marcus; *non ſic Deos coluimus, nec ſic viximus, vt ille nos vinceret.*

Enumeravit deinde Imperatores interemptos; *eos merito ſic peryſſe; nec quenquam facile bonum vel victum à rebellibus, vel occiſum dicens: meruiſſe Neronem; debuiſſe Caligulam; Othonem, & Vitelium; hos etiam nec imperare voluiſſe: nam de Galba paria ſentiebat, eum diceret*

in

in Imperatore teterrimum malum esse avaritiam: Deniq; non Augustum, non Traianum, non Hadrianum, non patrem suum à rebellibus potuisse superari; cum & multi fuerint, & Imperatoribus ipsis vel invitis, vel inscijs extincti. In literis autem ad Faustinam vxorem sic scripsit. *Ego vero & Cassij liberis parcam, & genero, & vxori: & ad Senatum scribam, ne aut proscriptio gravior sit, aut pœna crudelior. Non enim quicquam est quod Imperatorem melius cõmendet gentibus, quam clementia: Hæc Cæsarem, hæc Augustum consecravit: hæc patrem tuum inprimis Pij nomine ornavit. Deniq; si ex mea sententia de bello iudicatum esset, nec Avidius esset occisus. Esto igitur secura: Dij metuentur: Dijs pietas mea cordi est.*

Ad Senatum vero inter alia:

Nemo Senatorum puniatur: nullius fundatur viri nobilis sanguis: deportati redeant: proscripti bona recipiant: vtinam possem multos etiam ab inferis excitare: Non enim vnquam placet in Imperatore vindicta

sui

ſui doloris; quæ etſi iuſtior fuerit, acrior videtur. Quare filijs Avidij Caſſij, & genero, & vxori veniam dabitis.

Hanc eius clementiam ſenatus his acclamationibus, inter multas alias, proſecutus eſt. *Antonine Pie, Dij te ſeruent : Antonine Clemens, Dij te ſeruent. Tu noluiſti quod licebat; nos fecimus quod decebat.*

Pari etiam clementia vſus eſt Marcus erga omnes eos populos, qui ab ipſo defecerant, et Caſſium ſequuti erant. Argumentum etiam eſt & illud illius humanitatis & clementiæ, quòd Romæ ſpectabat gladiatores, tanquam athleras, ſine periculo certantes: nec enim illis conceſſit, vt antea moris erat, acuto ferro, ſed gladijs tantum obtuſis & teretibus dimicare.

Cum autem res turbatas apud Marcomannos & Quados, ad quos armis compeſcendos vna cum fratre profectus erat, compoſuiſſet, in reditu frater cum eo in vehiculo ſedens apoplexia correptus interijt.

Poſt

Post Veri obitum solus Imperium tenuit multò melior, & feracior ad virtutes: prouinciasque ingenti moderatione, ac benignitate tractauit.

Contra Germanos res feliciter gessit. Iterum etiam præsens ipse bellum Marcomanicum, quantum vix illa vnquam memoria fuit, summa cùm virtute tùm etiam felicitate transegit. * Deuictis Marcomannis, cum Quadis etiam conflixit, & cœlesti ope victoriam est adeptus. Nam in eo prælio fulmen de cælo contra hostes, suisque ardore ac siti laborantibus pluuiam impetrauit. Cum autem in hoc bellum totũ ærarium exhausisset suum, neque in animum induceret, vt Prouincialibus aliquid extra ordinem imperaret, in foro Diui Traiani auctionem ornamentorum Imperialium fecit: venditque aurea pocula, & christallina, & murrhina, vasa etiam Regia, & vestem vxoriam sericam, & auratam, gemmas præterea, quas multas in repos-

* Ziphil. aliter quàm Dion, & Capitol. miraculum hoc ascribit legioni militum Christianorum quos precibus suis fulmen hoc & pluuiam à Deo impetrasse dicit, atque inde legionem fulmina tricem appellatam.

postorio sanctiore Adriani repererat, cum signis, & tabulis magnorum artificum: & per duos quidem menses hæc venditio celebrata est, tãtumq; auri redactum, vt reliquias belli Marcomannici ex sententia prosecutus postea potestatem dederit emptoribus, vt, si quis vellet, empta reddere, atq; aurum recipere, sciret licere. Nec molestus vlli fuit, qui vel non reddidit empta, vel reddidit. Magno labore suo gentes etiam alias asperrimas vicit. Atq; adeo temperans, & continens fuit in Imperio, vt cùm tot, tantaq; bella gereret, nihil contra quam fas esse putaret assentationis, aut timoris causla faceret. Semper etiam cum optimatibus non solum bellicas res, sed etiam ciuiles, priusquam faceret aliquid, communicabat. Nam sententia illius præcipua hæc fuit.

Æquius est, vt ego tot ac talium amicorum consilium sequar, quam vt tot, & tales amici meam vnius voluntatem sequantur.

Adeo

Adeo vero ciuilem seſe,& commodum omnibus Principem præstabat, vt adeuntium cuiuis dextram placide daret,neminemque à suis custodibus prohiberi aditu pateretur.

Solus etiam Imperatorum sapientiæ studium non verbis, aut decretorum scientia, sed grauitate morum, vitæque continentia vsurpauit.

Atque ita re ipsa comprobauit sententiam illam Platonis, quæ sæpe illi in ore fuit, tum demum florere ciuitates, cùm aut Philosophi Imperant, aut Imperantes Philosophantur. Quo factum est, vt magnum virorum sapientium prouentum ætas illa tulerit. Solent enim plerunque homines vitam Principum æmulari.

Faustinam vxorem habuit impudicam: quam cum nonnulli monerent repudiaret, si aliter illam punire nollet, dixisse fertur: si vxorem dimittimus,reddamus & dotem; ea autem erat Imperium, quod ille à Socero ex

Hadri-

Hadriani mandato acceperat.

Tantum ſane valet boni Principis innocentia, ſanctitas, pietas, vt eius famam nullius proximi decoloret inuidia. Vnde Marco, cum ſuos mores ſemper teneret, neq; alicuius inſuſurratione mutaretur, non obfuit vxor infamis, aut filius gladiator. Hunc & ſuis, & magnorum etiam atque optimorum virorum præceptis erudire conatus eſt. Sed diſciplinarum magiſtri nihil ei profuerunt: tantum valet aut ingenij vis, aut eorum, qui in Aula inſtitutores habentur. Filias porro, cum adoleuiſſent optimis ex ordine Senatorio viris collocauit. Neq; enim qui longam generis ſeriem præferrent, aut qui opes nimias oſtentarent, ſed qui morum probitate, atque modeſtia, vitæque innocentia præcellerent, eos ſibi generos deligendos putabat. Hæc enim ſola animi bona certa eſſe ſtabiliaque ducebat.

Virtutem ipſe nullam non magnopere exercuit. Et quidem nihil eum

eum ſimulate, ſed omnia cum virtute egiſſe, perſpicuum eſſe poteſt ex eo quòd æquabilis in omni vita, atque idem ſemper fuit.

Conſtantiam vero illius atque animi tranquillitatem vel hoc arguit, quod vultum nunquam mœrore, vel gaudio mutaret. Cum autem poſt inſignem in Pannonia victoriam decimùm Imperator appellatus fuiſſet, eum non ætate ſolum, ſed laboribus multis curiſque confectum grauiſſimus repente morbus perculit. Quare, cum deploratam plane ſalutem ſuam ſentiret, ad amicos & propinquos omnes, quotquot aderant, conuocatos, filio præſente, huiuſcemodi habuit orationem.

Dolere vos atq; angi, cum ita me affectum contemplamini, minime mirandum: quippe humanum eſt humanis caſibus ingemiſcere; multoque magis miſericordiam prouocant quæ oculis vſurpamus. Cæterum peculiaris vobiſcum noſtra ratio eſt. Nam de mei erga vos animi conſtantia

tia mutuum ſpero à vobis quaſi meo iure beneuolentiam. Nunc autem illud incidit, cum & mihi ſit iudicium faciundum, fruſtra ne vobis honorem tamdiu habuerim, ſtudiumque omne meum lubens detulerim; & vobis referenda gratia oſtendendum, non eſſe eorum quæ acceperitis immemores. Videtis filium, quem ipſimet educaſtis, primas nunc adoleſcentiæ metas ingredientem, quaſiq; in ſalo, atque in fluctu vitæ gubernatoribus indigentem, ne rerum imperitia de recto quaſi curſu ablatus malis artibus impingat. Eſſe igitur vos illi pro me uno multi parentes, exolendo ſcilicet, atq; optima ſuggerendo. Neq; enim aut pecuniæ vis tyrannidis luxuriam explere, aut ſtipantia ſatellitum agmina tueri Principem poſſunt, niſi illi ipſi quos regas animum imperanti beneuolentiamq; accommodent. Quippe ij demum diu, tutoq; imperant, qui non metum ex crudelitate, ſed amorem ex bonitate ciuium ſuorum animis inſtillant. Neq; enim quos ſeruire neceſſitas coegit, ſed quos obtemperare ſua quemq; voluntas adegit, ij ſunt in agendo,

gendo, patiendoq; à ſuſpicione omni, aſſentationeq; vacui: nunquamq; imperia, detrectant, niſi violenter contumelioſeq; habiti. Eſt autem difficile in maxima licentia moderari ſibi, quaſiq; frænos imponere cupiditatibus. Quod ſi bene viuendi illi authores fueritis, & quæ nunc coram audit idetidem admonueritis, vna opera & ipſum vobis, reliquiſque omnibus optimum Principem reddetis, & memoriam noſtram demerebimini; quam ſcilicet immortalem hac vna ratione poteritis efficere.

Talia dicentem ita repente animus cum voce defecit, vt mox vltimum vitæ diem clauſerit omnium hominum, qui vnquam Principatum tenuerunt, optimus, maximo cum gemitu mortalium omnium 18. Imperij, & 61. vitæ anno: cum in amore omnium imperaſſet, atque ab alijs modo pater, modo frater, modo filius, vt cuiuſque ætas ferebat, & diceretur & amaretur. Et qui ſeiuncti in alijs patres, ac plebs, ſoli omnia decreuere, templa, columnas, ſacerdotes.

FINIS.

BRITISH
11 NO 1913
MUSEUM

Orthographiæ, & interpunctionum erratis, quæ *plura quàm vellem, festinante Typographo, hus irrepſerunt, vt leuioribus omiſſis, grauiora ſic corrigo.*

Pro Nam Rex, p. 4. Ideo Rex. Pro nimis ac multi, p. 92. nimis multi. Pro fraudibus fallaciis, Ibidem, fraudibus ac fallaciis. Pro decore, pag. 96. decoro. Pro detrectatores, pag. 105. obtrectatores.